

Deeltijdarbeid en ziekteverzuim

drs. B.J. Vrijhof
Amsterdam, september 1984

Secundaire analyses, SA-C-1

Stichting CCOZ Wetenschappelijke rapporten

Voorwoord

In het voor u liggende rapport wordt het ziekteverzuim van deeltijdwerkers aan een nadere beschouwing onderworpen. Deze studie vormt een onderdeel (C1) van het onderzoeksprogramma "Sekundaire Analyses" dat bij de stichting CCOZ wordt uitgevoerd.

Bij deze studie wordt uitgegaan van het standpunt dat een vergelijking van het verzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers "eerlijk" dient te zijn. Slechts die verschillen in verzuim die in relatie staan tot, en uitsluitend verklaarbaar zijn uit, verschillen in de wekelijkse arbeidsduur van de vergeleken werknemers zijn vanuit dit gezichtspunt relevant.

In de eerste plaats kan men zich afvragen in hoeverre de verzuimmaten berekend over deeltijdwerkers vergelijkbaar zijn met dezelfde maten berekend over voltijdwerkers. Ten tweede kan getwijfeld worden aan de vergelijkbaarheid van deeltijd- en voltijdwerkers, daar tussen deze groepen werknemers nog vele andere, verzuim-relevante, verschillen naast de wekelijkse arbeidsduur kunnen bestaan.

Beide punten komen uitvoerig aan de orde in dit rapport.

Het eerstgenoemde punt leent zich daarbij tot een beantwoording in algemene zin, het tweede punt niet, daar slechts specifieke groepen werknemers in de analyse kunnen worden betrokken. De resultaten van de vergelijkende analyse van beide groepen werknemers hebben daarom vooral een suggestieve betekenis.

B.J. Vrijhof
september 1984

1 Inleiding

1.1 Enige historische achtergronden

Deeltijdarbeid vormt een onderwerp dat in de afgelopen decennia volop in de belangstelling stond en dit ook nu nog steeds staat. Toch is hierbij een zekere verschuiving in aandacht merkbaar. In de jaren zestig concentreerde de interesse zich vooral op deeltijdarbeid als middel om het tekort aan arbeidskrachten te verminderen, terwijl in de jaren zeventig de belangstelling voortkomt uit problemen als:

- bijzondere openingstijden van o.a. winkels;
- pieken en dalen in de bedrijfsactiviteit;
- specialistische taken, die geen volledige dagtaak omvatten;
- arbeid die niet als een volledige dagtaak verricht kan worden.

Meer recent zijn nog een tweetal ontwikkelingen van invloed op de belangstelling voor deeltijdarbeid. Deeltijdarbeid wordt gepropageerd in relatie tot:

- de emancipatiegedachte: vrouwen kunnen door middel van een deeltijdbaan toegang krijgen tot de arbeidsmarkt
- herverdeling van arbeid: meer personen kunnen door middel van deeltijdarbeid betrokken worden bij het (betaalde) arbeidsproces.

Gepaard gaande aan deze belangstelling zien we sinds de zestiger jaren een gestage toename van het aantal deeltijdwerkers. Deze groei werd vooral gerealiseerd door vrouwen die middels deeltijdwerk kans zagen van het (betaalde) arbeidscircuit deel uit te maken. Om precies te zijn, in de jaren '70 werkte ca. 40% van de vrouwen met een betaalde baan in deeltijd, tegenover ongeveer 5% van de mannen. Alleen al op grond van deze verdeling kunnen deeltijdwerkers als een bijzondere groep werknemers worden beschouwd. Een bijzondere positie die ook ingenomen wordt ten aanzien van de verdeling over functies en naar arbeidssectoren.

Daarnaast zijn duidelijke verschillen tussen voltijd- en deeltijdwerkers aanwijsbaar in de motieven om aan het arbeidsproces deel te nemen.

1.2 Onderzoek naar deeltijdarbeid

Het onderzoek naar deeltijdarbeid vertoont qua onderwerpen duidelijke parallellen met de in de vorige paragraaf geschetste ontwikkelingen. Centraal staat het kosten-baten aspect van deeltijdarbeid, terwijl daarnaast enig onderzoek werd verricht naar bedrijfsorganisatorische problemen verband houdend met de invoering

van deeltijdarbeid. Bij de kosten-baten analyses werden de positieve en negatieve aspecten van deeltijdwerk voor zowel de werkgever als voor de werknemer belicht. Een aspect dat hierbij slechts zijdelings aan de orde werd gesteld betreft het ziekteverzuim van deeltijdwerkers. In het merendeel der publicaties werd volstaan met de constatering of verwachting dat deeltijdwerkers minder (zullen) verzuimen dan voltijdwerkers. Deze leemte aan kennis vormt de directe aanleiding tot het hier gerapporteerde onderzoek. Een onderzoek waarin getracht zal worden de relatie tussen het ziekteverzuim van voltijd- en deeltijdwerkers te verhelderen.

1.3 Deeltijdwerk en ziekteverzuim: vraagstelling

In de hier gerapporteerde studie staat de volgende vraag centraal:

"Hoe verhoudt het ziekteverzuim van deeltijdwerkers zich tot het verzuim van voltijdwerkers?"

Meer precies geformuleerd gaat het hierbij om de vraag naar verschillen in geregistreerd ziekteverzuim die in relatie staan tot, en uitsluitend verklaard kunnen worden uit, verschillen in de wekelijkse arbeidsduur van de vergeleken groepen werknemers.

Bij deze "zuivere" vergelijking van het ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers in relatie tot de arbeidsduur dient aan een tweetal zaken aandacht te worden besteed:

1) Administratieve verschillen bij de registratie van het ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers:

In de ziekteverzuimadministratie wordt een deel der voorvallende ziektegevallen niet en een ander deel niet exact geregistreerd. Deze onnauwkeurigheid betreft ziektegevallen die aanvangen en/of eindigen in een "vrijaf"-periode waarin geen meldingsgelegenheid aanwezig is. Tussen deeltijd-en voltijdwerkers bestaan per definitie verschillen in deze "vrijaf"-periode. Nagegaan dient te worden welke consequenties hieraan verbonden zijn voor de verzuimcijfers.

2) Andere verzuimrelevante verschillen tussen deeltijd- en voltijdwerkers:

Naast een verschil in arbeidsduur is aannemelijk dat tussen deeltijd- en voltijdwerkers andere verschillen kunnen bestaan, die van invloed zijn op de hoogte van het ziekteverzuim. Te denken valt hierbij aan persoons- en functiekenmerken, zoals leeftijd, geslacht, soort werk etc. Deze verschillen zijn echter slechts relevant met betrekking tot het verschil in ziekteverzuim voorzover zij inherent zijn aan het in voltijd respectievelijk deeltijd werkzaam zijn. Tenzij aangetoond kan worden dat een deeltijdwerker altijd in één of meerdere persoons-of

funktiekenmerken verschilt van de voltijdwerker dienen deze verschillen daarom bij de vergelijking naar ziekteverzuim geen rol te spelen.

1.4 Deeltijdarbeid en ziekteverzuim: onderzoeksopzet

In de gekozen onderzoeksopzet wordt gestreefd naar een zo zuiver mogelijke vergelijking van het ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers.

In de eerste plaats wordt, voorafgaand aan de ziekteverzuimanalyse van beide groepen, een typologie van de aard en omvang van deeltijdwerk in Nederland opgesteld. Deze typologie geeft een overzicht van de belangrijkste verzuimrelevante factoren kenmerkend voor deeltijdwerkers en vormt daarmee een basis waarop een genuanceerde vergelijking tussen het ziekteverzuim van deeltijd- en voltijdwerkers kan plaatsvinden.

In de tweede plaats wordt nagegaan welke de consequenties zijn op het verzuimcijfer van administratieve verschillen bij de verzuimregistratie. De resultaten van deze analyse geven aan in hoeverre verschillen tussen het ziekteverzuim van deeltijd- en voltijdwerkers voor interpretatie vatbaar zijn.

In de derde plaats wordt bij de ziekteverzuimanalyse vergeleken tussen (groepen van) deeltijd- en voltijdwerkers die op zoveel mogelijk andere verzuimrelevante variabelen vergelijkbaar zijn. De waarschijnlijkheid dat de geconstateerde verschillen in verzuim een direct gevolg zijn van verschillen in arbeidsduur wordt met deze werkwijze verhoogd.

2 Deeltijdarbeid in Nederland

2.1 Inleiding

Deeltijdarbeid is, zoals we zullen zien, een noemer waaronder vele verschillende vormen van gedeeltelijk werkzaam zijn zijn begrepen. Voor een goed begrip wordt daarom ingegaan op de definitie van deeltijdarbeid en de verschillende vormen die daarbinnen kunnen bestaan. Bovendien is het voor ons onderwerp van belang cijfermatig enig zicht te verschaffen over aard en omvang van deeltijdarbeid.

2.2 Definitie

Deeltijdarbeid kent vele definities. De meest gangbare definitie is die van de ILO (International Labour Organization):

"Deeltijdarbeid is arbeid die vrijwillig is aanvaard en regelmatig wordt verricht gedurende een aantal arbeidsuren dat beduidend minder is dan normaal."

In deze definitie worden enkele vage termen gehanteerd, die door Driehuis en De Vrije (1981) van de volgende toelichting werden voorzien:

Met vrijwillig wordt bedoeld dat werkgever en werknemer ieder op basis van vrijwilligheid een arbeidscontract hebben afgesloten voor onbepaalde tijd. Vrijwillig wil hier zeggen dat de werknemer niet door de werkgever gedwongen is korter te werken. Gedwongen werktijdverkorting is dus per definitie uitgesloten.

De term regelmatig leent zich tot ruime interpretatie. De meest ruime interpretatie is die van elke frequentie, mits contractueel overeengekomen. Met bovengenoemde auteurs hanteren we in dit rapport als regelmatig: een bepaalde frequentie per maand. Hierbij wordt een gedeeltelijk werkjaar per definitie uitgesloten, evenals incidentele arbeid en uitzendwerk.

Beduidend minder arbeidsuren dan normaal kent als definitie een dubbele vaagheid. Wat "normaal" is hangt af van bedrijf of bedrijfstak waarin de deeltijdarbeid voorkomt, terwijl ook het begrip "beduidend minder" niet scherp omljnd is. In deze studie zal, bij een normale arbeidsduur van 40 uur, de grens bij 32 uur worden gelegd. Dit laatste mede omdat bij deze grens het contrast met arbeidstijdverkorting wordt aangescherpt.

Een element dat niet in de definitie voorkomt is dat van de beloning. Evenals Driehuis en De Vrije menen wij dat dit element wel expliciet in de definitie dient te zijn vertegenwoordigd.

Resumerend zal de volgende, nauwkeuriger, definitie bij onze analyse worden gehanteerd:

"Deeltijdarbeid is betaalde arbeid die vrijwillig en regelmatig per maand wordt verricht gedurende maximaal 80% van het aantal arbeidsuren dat in een bepaalde arbeidsorganisatie gebruikelijk is."

In onze analyses wordt daarmee korter werken in de betekenis van arbeidstijdverkortings uitgesloten. Arbeidstijdverkortings vertoont qua arbeidsduur weliswaar overeenkomsten, maar daartegenover staat dat deze verkortings van de werkweek een gedwongen en vaak ook massaal karakter bezit. Dit verschil in karakter zal waarschijnlijk ook een verschil in aard en omvang van het ziekteverzuim van deeltijdwerk in vergelijking met arbeidstijdverkortings introduceren. Verschillen die pleiten voor een afzonderlijke behandeling van en onderzoek naar de gevolgen van arbeidstijdverkortings voor het ziekteverzuim.

2.3 Vormen van deeltijdarbeid

In de praktijk kunnen de volgende vormen van deeltijdarbeid worden onderscheiden, die alle aan bovenstaande definitie voldoen:

- de deeldag: men werkt per etmaal een geringer aantal uren dan gebruikelijk;
- de deelweek: men werkt een gedeelte van de week, bijv. 2 of 3 volle werkdagen;
- de deelmaand: men werkt een aantal weken per maand.

Een verdere of andere splitsing van vormen van deeltijdarbeid is mogelijk, maar hier van minder belang en zal niet nader worden besproken.

2.4 Aard en omvang

2.4.1 Inleiding

In deze paragraaf wordt getracht enige kwantitatieve informatie te verschaffen over de aard en omvang van deeltijdarbeid in Nederland. Probleem hierbij is, dat niet alle beschikbare informatie aan de eerder besproken definitie van deeltijdarbeid voldoet. Zo hanteert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in een aantal statistieken de categorieën minder dan 15, 15-24, 25-34 en meer dan 34 uur, terwijl in andere volstaan wordt met een indeling naar meer of minder dan 25 uur. Bovendien valt niet uit de beschikbare cijfers op te maken welke vormen van deeltijdarbeid daaronder begrepen zijn. Op grond van het hier gepresenteerde materiaal kan daarom slechts een globaal inzicht worden verkregen.

2.4.2 Ontwikkeling

Vanaf 1970 is een toename te constateren in het voorkomen van deeltijdarbeid. In de Arbeidskrachtentellingen 1973 tot en met 1979 van het CBS zijn de volgende cijfers vermeld:

Tabel 2.1: Verdeling van mannelijke en vrouwelijke beroepsbevolking van 1973 t/m 1979, in percentages, naar duur van de werkweek.

uren per week		1973	1975	1977	1979
		(%)			
1-14	M	1.1	.7	.8	0.8
	V	12.1	11.8	13.5	14.2
15-24	M	1.2	1.4	1.6	1.8
	V	15.1	16.9	18.8	18.7
25-34	M	2.7	3.1	2.9	3.3
	V	11.1	12.4	10.7	11.2
35 en meer	M	91.0	91.6	93.3	92.6
	V	57.0	56.4	56.2	54.1
		(x 1000)			
Totaal ¹⁾	M	3432	3397	3437	3476
	V	1231	1241	1322	1417

Bron: Arbeidskrachtentelling, CBS

¹⁾Incl. aantal gewerkte uren onbekend

Ook in de daarop volgende jaren zet deze ontwikkeling zich voort. De cijfers voor deze jaren zijn echter niet geheel vergelijkbaar met de bovenstaande daar zij betrekking hebben op gedeeltelijk verschillende populaties. Zij zijn daarom in een aparte tabel opgenomen (tabel 2.2).

Zowel tabel 2.1. als 2.2. laten eenzelfde ontwikkeling zien. Deeltijdarbeid neemt over de jaren in betekenis toe. Vooral bij vrouwen is sprake van een gestage groei. Vrouwen nemen ca. 80% van de deeltijdbanen voor hun rekening, terwijl relatief meer vrouwen dan mannen in deeltijd werken (ca. 50% versus ca. 5%). Deeltijdarbeid hangt nauw samen met vrouwenarbeid.

Tabel 2.2: Verdeling van deeltijdbanen per geslacht naar klasse van betaalde arbeidsduur.

	april 1980			april 1981			april 1982		
	M	V	T	M	V	T	M	V	T
	(x 1000)								
Totaal	2479.7	1207.0	3686.7	2431.8	1235.6	3667.3	2335.0	1245.9	3580.8
w.v. deeltijd	122.7	550.5	673.2	116.8	574.9	691.7	123.9	599.6	723.4
	(%)								
- 15 uur	46.9	38.5	40.1	45.9	38.3	39.6	48.9	38.8	40.6
15 - 20 uur	11.5	15.9	15.1	9.9	15.7	14.7	10.3	15.0	14.2
20 - 25 uur	20.7	25.3	24.4	22.0	24.6	24.2	19.8	24.8	23.9
25 - 30 uur	4.8	6.8	6.4	4.7	6.7	6.4	4.9	6.6	6.3
30 - 35 uur	13.6	11.0	11.5	13.0	10.7	11.1	12.1	10.8	11.1
35 - 40 uur	2.5	2.5	2.5	4.6	3.9	4.0	3.9	4.0	4.0

Bron: Soc. Maandstatistiek (CBS, 1981, 1982, 1983)

2.4.3 Verdeling over bedrijfssectoren

De meest recente cijfers zijn bekend over dezelfde populatie als in tabel 2.2, en weergegeven in tabel 2.3.

Afgezien van zijn onvolledigheid geeft deze tabel een aardig beeld van deeltijdarbeid over bedrijfssectoren. Zo blijkt dat:

- deeltijdwerkers vooral te vinden zijn binnen de dienstensector en in veel mindere mate vertegenwoordigd zijn binnen de nijverheid;
- deeltijdwerkers binnen de dienstensector vooral voorkomen in de detailhandel en in de sector overige dienstverlening. Deze laatste categorie neemt, zelfs met de genoemde uitsluitingen, het leeuwedeel van de deeltijdwerkers voor z'n rekening;
- in deeltijd werkende mannen weinig in de nijverheid, maar veel in de dienstensector te vinden zijn.

Een ander verschil tussen deeltijdarbeid in nijverheid en dienstensector valt te constateren in de verdeling naar klasse van overeengekomen arbeidsduur. Uit tabel 2.4 blijkt dat in de dienstensector relatief veel deeltijdwerkers korter werken dan 15 uur, terwijl in de nijverheid de klasse 20-25 uur de belangrijkste is.

Tabel 2.3: Deeltijdbanen als percentage van het totaal aantal banen per geslacht en economische activiteit, april 1982.

SBI-code		%			abs X 1000		
		M	V	T	M	V	T
1 - 9*	Totaal	5.3	48.1	20.2	123.9	599.6	723.4
1 - 5	Nijverheid	1.2	35.1	5.8	13.8	62.0	75.8
2 - 3	Industrie	1.2	34.1	6.7	9.7	52.5	62.2
20 - 21	Voedings- en genotmiddelenindustrie	3.0	34.7	10.7	3.7	13.7	17.4
33 - 37	Metaalindustrie	.7	34.9	4.2	2.6	14.7	16.7
4	Openbare Nutsbedrijven	.6	28.7	3.2	.3	1.2	1.5
5	Bouwnijverheid en - installatiebedrijven	1.3	45.4	3.7	3.8	8.2	12.0
6 - 9	Dienstensector	9.2	50.3	28.5	110.1	537.6	647.7
6	Handel-, hotel- en restaurantwezen, reparatiebedrijven voor gebruiksgoederen	8.5	50.7	25.5	37.9	151.9	189.8
61 - 62	Groothandel	2.4	41.0	11.2	5.0	25.7	30.8
65 - 66	Detailhandel	16.7	53.4	37.8	23.5	102.2	125.7
7	Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	6.3	43.2	11.5	16.6	18.5	35.1
8	Bank- en verzekeringswezen, zakelijke dienstverlening	6.1	36.9	17.7	16.4	59.1	75.5
9*	Overige dienstverlening	17.2	54.4	43.7	39.2	308.0	347.2

Bron: Soc. Maandstatistiek 83/6, CBS

* Excl. SBI-codes:

90 openbaar bestuur, defensie, wettelijke soc. verzekering

92 onderwijs

99 part. huishoudens met personeel in loondienst.

Tabel 2.4: Verdeling van deeltijdbanen per geslacht naar klasse van arbeidsduur, april 1982.

	nijverheid			dienstensector		
	M	V	T	M	V	T
	(x 1000)					
Totaal	1132.5	176.7	1309.3	1202.4	1069.2	2271.6
w.v. deeltijd	13.8	62.0	75.8	110.1	537.6	647.7
	(%)					
- 15 uur	16.3	16.4	16.4	53.1	41.2	43.2
15 - 20 uur	7.9	13.5	12.4	10.6	15.2	14.4
20 - 25 uur	36.2	34.3	34.6	17.7	23.7	22.7
25 - 30 uur	6.8	8.2	7.9	4.7	6.4	6.1
30 - 35 uur	27.4	17.3	19.3	10.2	10.1	10.1
35 - 40 uur	5.4	10.3	9.4	3.7	3.3	3.4

Bron: Soc. Maandstatistiek(CBS) 83/6.

3 Deeltijdfuncties

3.1 Inleiding

Niet alle functies zijn geschikt om in deeltijd uitgeoefend te worden. Bovendien doet het grote aantal vrouwen werkzaam in deeltijdarbeid vermoeden dat een samenhang zal bestaan met typische vrouwenberoepen. Met andere woorden, verwacht kan worden dat verschillen bestaan tussen voltijd- en deeltijdwerkers in de uitgeoefende functies. Verschillen die, gezien de samenhang tussen ziekteverzuim en functie, van betekenis zijn voor de interpretatie van het ziekteverzuim van deeltijdwerkers in vergelijking met voltijdwerkers. Deze opmerking geldt ook voor meer specifieke verschillen binnen functies. Te denken valt hierbij aan verschillen in de wijze waarop en de omstandigheden waarin eenzelfde functie in voltijd c.q. deeltijd wordt verricht.

Deze functiever verschillen vormen het onderwerp van dit hoofdstuk.

3.2 Verdeling over functiegroepen

Over de functies waarin deeltijdwerk wordt verricht bestaan slechts globale populatiegegevens. De meest recente zijn opgenomen in tabel 3.1.

Uit deze tabel kan worden opgemaakt dat,

- deeltijdarbeid sterk vertegenwoordigd is in de dienstverlenende functies (ca. 40%);
- vakspecialisten voor een kwart in deeltijd werken;
- deeltijdwerkers ca. 20% van het aantal werknemers in administratieve en commerciële functies vertegenwoordigen;
- deeltijd in mindere mate voorkomt onder agrarische beroepen en van weinig betekenis is in ambachtelijke en beleidsvoerende functies.

Meer gedetailleerde informatie over de functies van deeltijdwerkers is te vinden in de Arbeidskrachtentelling 1979 (CBS, 1982). In tabel 3.2 is op basis van deze telling een splitsing gemaakt in vrouwen-, gemengde en mannenfuncties. In deze tabel blijkt een duidelijke samenhang tussen deze splitsing en deeltijdarbeid. Naarmate in een beroep meer vrouwen werkzaam zijn neemt het aandeel van deeltijdarbeid toe. Absoluut gezien komt het merendeel van deeltijdwerk op rekening van vrouwen werkzaam in vrouwenfuncties.

3.3 Verdeling binnen functiegroepen

Met name in functiegroepen waarin zowel deeltijd- als voltijdwerk plaatsvindt is de vraag naar de onderlinge verhouding tussen de werkzaamheden interessant. Zo kan

Tabel 3.1: Werkzame beroepsbevolking¹⁾ naar beroepstak, geslacht en wekelijkse arbeidsduur, maart-mei 1979.

	Wekelijkse arbeidsduur				totaal ²⁾	w.o. vrouwen
	minder dan 15 uur	15-24 uur	25-34 uur	35 uur en meer		
	(%)				(x 1000)	
Wetenschappelijke, middelbare of lagere vakspecialisten	5.4	8.2	13.4	70.6	904	316
Beleidsvoerende en hogere leidinggevende functies	.8	1.7	1.7	93.3	119	7
Administratieve functies	3.5	9.0	4.8	81.9	914	421
Commerciële functies	5.1	7.7	5.0	80.2	505	189
Dienstverlenende functies	19.6	15.0	6.3	57.5	525	338
Agrarische beroepen	3.4	4.8	4.8	84.2	292	42
Ambacht-, industrie- of transportberoepen	.5	2.3	2.0	94.2	1562	97
Militairen (beroeps)	-	-	-	95.3	43	1
	(x 1000)					
Totaal ³⁾	229	328	272	3987	4893	1417
w.v. vrouwen	201	265	158	767	1417	1417

Bron: Statistisch Zakboek CBS, 1982

1) Excl. werkzame beroepsbevolking behorend tot de bevolking in inrichtingen en tehuizen en de zgn. varende en rijdende bevolking, excl. dienstplichtige militairen

2) Incl. aantal gewerkte uren onbekend

3) Incl. beroep onbekend

Tabel 3.2: In loondienst werkzame personen naar wekelijkse arbeidsduur, geslacht en beroeps categorie¹⁾.

Beroeps categorie	gesl.	1-14 uur	15-24 uur	25-34 uur	35 uur en meer	Totaal ³⁾
		x 1000				
vrouwen functie	M	7.9	6.5	5.3	208.7	229.7
gemengde functie ²⁾	M	3.0	10.7	6.8	422.2	444.9
mannen functie ⁴⁾	M	10.6	33.8	35.9	2363.7	2471.9
totaal ⁴⁾	M	21.5	51.0	48.0	2994.6	3146.5
vrouwen functie	V	125.5	143.9	64.5	390.6	732.2
gemengde functie	V	14.3	40.4	21.7	173.2	251.1
mannen functie ⁴⁾	V	11.2	26.1	16.5	103.0	161.4
totaal ⁴⁾	V	151.0	210.4	102.7	666.8	1144.7
Totaal		172.5	261.4	150.7	3661.4	4291.2

Bron: Berekend op basis van de Arbeidskrachtentelling CBS, 1979.

- 1) vrouwenfunctie = aantal vrouwen : aantal mannen > .5
 gemengde functie = .5 > aantal vrouwen : aantal mannen > .33
 mannenfunctie = aantal vrouwen : aantal mannen < .33
- 2) exclusief leerkrachten
- 3) inclusief arbeidsduur onbekend
- 4) inclusief beroep onbekend

men zich afvragen of beide groepen werknemers eenzelfde taakopdracht bezitten of dat er sprake is van een inhoudelijke verdeling der taken.

Bij Driehuis en De Vrije (1981) is van deze aspecten een samenvatting te vinden, waaruit de tendens blijkt om vooral oninteressant, geestdodend en minder aantrekkelijk werk voor deeltijdwerkers te reserveren.

De werkinhoud van de deeltijd baan is dus zonder meer vergelijkbaar met die van een voltijd baan in dezelfde functie categorie. Niet gezegd is dat deze inhoud per definitie minder zal zijn voor deeltijd banen. Dit zal afhangen van de aard en het

niveau van de deeltijdfunctie. Wel bestaan aanwijzingen dat deeltijdarbeid zich vooral afspeelt op de laagste functieniveaus. Een gegeven waarmee rekening gehouden dient te worden bij vergelijking van deeltijd- en voltijdwerkers naar hun ziekteverzuim.

4 Deeltijdwerkers: kenmerken en motieven

4.1 Inleiding

Deeltijdwerk komt vooral voor in bepaalde bedrijfssectoren en bij bepaalde beroepen en wordt voor het merendeel beoefend door vrouwen. Met deze laatste constatering zijn we beland bij het onderwerp "kenmerken van deeltijdwerkers" dat in dit hoofdstuk aan de orde zal worden gesteld.

Het geslacht van de werknemer vormt, zoals we reeds eerder zagen, een belangrijke discriminerende factor tussen voltijd- en deeltijdwerk. Het leeuwedeel van deeltijdwerk wordt door vrouwen verricht. Andersom zal daarom ook gelden dat de bespreking van kenmerken van deeltijdwerkers een duidelijk parallel vertoont met de behandeling van vrouwenarbeid in Nederland. Een onderwerp waarover meer verschenen is dan in het bestek van deze publicatie kan worden besproken. We zullen ons daarom beperken tot die aspecten die voor het onderwerp "ziekteverzuim" van direct belang zijn.

Om overzichtelijkheidsredenen zullen vrouwen en mannen in dit hoofdstuk apart worden besproken. Achtereenvolgens worden beide groepen op een aantal persoonskenmerken vergeleken met voltijdwerkers, waarna kort ingegaan wordt op de motieven waarom gekozen werd voor een deeltijdfunctie.

4.2 Kenmerken van vrouwen

4.2.1 Leeftijd en gezinssituatie

In tabel 4.1 is een vergelijking voor vrouwelijke deeltijd- en voltijdwerkers naar leeftijd opgenomen. Het eerste gedeelte (1977) bestaat uit een tabel, waarin arbeidsduur gesplitst wordt bij 25 uur, en de leeftijd onderverdeeld naar 6 categorieën; het tweede gedeelte (1982) bevat meer recente gegevens, met een verdeling naar deeltijdarbeid op basis van de arbeidsovereenkomst, naar twee leeftijdscategorieën. Hoewel verschillend vertonen beide gedeeltes eenzelfde tendens. Met enig voorbehoud kan worden geconcludeerd dat deeltijd bij vrouwen absoluut en relatief gezien veel voorkomt in de leeftijdsgroepen boven 30 jaar. De betekenis van deze conclusie wordt duidelijk na vergelijking met tabel 4.2.

Boven dertig jaar bestaat de vrouwelijke beroepsbevolking voor het overgrote deel uit gehuwde vrouwen. Ook bij de daaraan voorafgaande leeftijdsgroep (25 - 29 jaar) is dit, zij het in mindere mate, het geval. Een belangrijk verschil tussen beide leeftijdsgroepen bestaat echter in de gezinssituatie.

Tabel 4.1: Werkzame personen naar geslacht, leeftijd en wekelijkse arbeidsduur.

Leeftijd	mannen			vrouwen		
	< 25 uur	≥ 25 uur	totaal	< 25 uur	≥ 25 uur	totaal
	(x 1000)					
15-19 jaar	13.3	148.0	161.3	18.4	161.1	179.5
20-24 jaar	10.4	380.6	391.0	42.6	275.9	318.5
25-29 jaar	9.2	544.1	553.3	58.6	132.8	191.4
30-44 jaar	12.9	1262.3	1275.2	187.7	179.9	367.6
45-64 jaar	26.2	994.8	1021.0	116.2	139.6	255.8
65 jaar en ouder	10.9	24.3	35.2	4.1	4.7	8.8
Totaal	82.9	3354.3	3437.2	427.7	894.3	1322.0

Bron: D.G.A. (1977)

Leeftijd	mannen			vrouwen		
	deeltijd	voltijd	totaal	deeltijd	voltijd	totaal
	(%)					
16-20 jaar	27.8	4.8	6.0	8.2	23.4	11.6
21-64 jaar	72.2	95.2	94.0	91.8	76.6	88.4
	(x 1000)					
Totaal	123.9	2211.1	2335.0	599.6	646.3	1245.9

Bron: Soc. Maandstatistiek (CBS), april 1982

Tabel 4.2: Vrouwelijke beroepsbevolking naar leeftijd, burgerlijke staat en gezinssituatie, 1977.

LEEFTIJD	ONGEHUWD		GEHUWD				TOTAAL (x 1000)
	Totaal	Geen thuis- wonende kinderen	één of meer thuis- wonende kinderen				
			leeftijd jongste kind				
			0-3 jaar	4-5 jaar	6 jaar en ouder		
(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)		
15 - 19 jaar	93.2	6.8					211.3
20 - 24 jaar	56.8	44.2					344.4
15 - 24 jaar	70.0	30.0	27	2	0	0	555.7
25 - 29 jaar	32.7	67.3	39	16	6	6	211.2
30 - 44 jaar	21.7	78.3	13	8	9	49	400.5
45 - 64 jaar	34.4	65.6	25	0	0	40	273.0

Bron: Arbeidskrachtentelling CBS, 1977.

Terwijl de jongere gehuwde vrouwen te maken hebben met zeer jonge thuiswonende kinderen is dit bij de oudere groep in veel mindere mate het geval. Bovendien zijn bij deze laatste groep ook oudere kinderen in het gezin vertegenwoordigd. Nog duidelijker worden deze verschillen als gekeken wordt naar de tweedeling wel of geen thuiswonende kinderen. Terwijl in de categorie onder 30 jaar de meerderheid der werkende gehuwde vrouwen geen thuiswonende kinderen heeft, is dit slechts bij ruim 15% van de leeftijdscategorie 30 - 44 jaar het geval.

Met enige voorzichtigheid kan daarom geconcludeerd worden dat de toename van deeltijdarbeid bij de leeftijdscategorie boven 30 jaar veroorzaakt wordt door de (her)intreding van gehuwde vrouwen in het arbeidsproces. Een herintreding die mogelijk wordt doordat de gezinssituatie niet langer een voortdurende aanwezigheid vereist. Ook de cijfers van de volkstelling 1971 (Driehuis en De Vrije, 1981) wijzen in deze richting. Bij jongere kinderloze gezinnen werkt het merendeel der werkende vrouwen in voltijd. Bij oudere kinderloze gezinnen werkt een krappe meerderheid in deeltijd. Echter bij gezinnen met kinderen werkt 2/3 der werkende vrouwen in deeltijd, en de helft doet dit gedurende minder dan 24 uren per week.

4.2.2 Opleiding

Over de opleiding van in deeltijd werkende vrouwen is geen algemene informatie beschikbaar. Wel voorhanden is een tabel waarin alle werkzame vrouwen naar leeftijd en opleidingsniveau zijn gecategoriseerd (tabel 4.3). Deze dubbele categorisering maakt tesamen met de voorgaande tabellen een globaal inzicht mogelijk.

In tabel 4.3 is een aparte indeling voor de mannelijke en vrouwelijke werkzame beroepsbevolking gegeven. Gezien het geringe aandeel deeltijdwerkers onder mannen kan deze groep als referentie voor de vrouwelijke groep worden gehanteerd, waarin, volgens tabel 4.1., een aanzienlijk aantal deeltijdwerkers verwerkt zijn. Deze referentie is noodzakelijk daar op historische gronden alleen al een verschil in opleidingsniveau per leeftijdscategorie verwacht kan worden. Als een tweede referentiepunt is de bevolkingssamenstelling per leeftijdsgroep opgenomen. Vergelijking van deze cijfers met het totaal van de werkzame bevolking per leeftijdscategorie verschaft informatie over de mate waarin deze categorie aan het (betaalde) arbeidsproces deelneemt.

Uitgaande van deze referenties kan m.b.t. de werkzame vrouwelijke beroepsbevolking het volgende worden opgemerkt:

- Naarmate de leeftijd stijgt maken vrouwen in steeds mindere mate deel uit van het arbeidsproces. Een drastische daling vindt plaats in de leeftijdscategorie 25 - 29 jaar, die voortgezet wordt in de volgende categorie, maar in de daarop volgende categorie (35 - 44 jaar) vindt daarentegen een relatieve stijging plaats.

Tabel 4.3: Werkzame beroepsbevolking per leeftijdscategorie verdeeld naar het hoogst behaalde onderwijsdiploma, maart -mei 1979

Opleiding	Leeftijd (jaren)					
	15 - 19	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 44	45 - 64
Mannen	(%)					
Basisniveau	27.5	16.0	16.3	18.3	23.2	28.6
Uitgebreid lagere niveau						
algemeen vormend	11.7	9.0	5.3	4.6	3.6	3.6
beroeps	42.1	30.1	22.6	20.9	22.3	22.5
Middelbaar niveau						
algemeen vormend	5.3	7.4	3.8	2.5	1.9	2.2
beroeps	8.2	29.6	34.2	32.6	31.1	27.0
Semi-hoger en hoger-niveau	.6	5.8	15.9	19.1	16.2	13.8
Scholier of student	4.7	1.4	.6	.2	0.0	0.0
	(x 1000)					
Totaal	171	432	527	564	801	995
Totale bevolking	(638)	(606)	(587)	(614)	(890)	(1363)
Vrouwen	(%)					
Basisniveau	17.2	10.3	13.0	19.2	24.2	34.4
Uitgebreid lager niveau						
algemeen vormend	19.6	16.2	13.0	12.0	10.4	9.2
beroeps	32.5	22.1	18.8	20.4	23.5	19.4
Middelbaar niveau						
algemeen vormend	8.0	7.6	4.3	3.0	2.3	2.2
beroeps	16.6	32.4	29.8	26.3	22.3	19.4
Semi-hoger en hogerniveau	.6	9.4	19.2	17.4	14.6	13.2
Scholier of student	3.7	.9	.5	.6	0.0	0.0
	(x 1000)					
Totaal	163	340	208	167	260	273
Totale bevolking	(610)	(585)	(560)	(574)	(831)	(1434)

Bron: Statistische Zakboek CBS, 1982 (1981).

Dit verschijnsel loopt parallel aan de gegevens gepresenteerd in tabel 4.2. De daling is parallel aan de overgang naar de huwelijkse staat, gekoppeld aan gezinsuitbreiding, terwijl de stijging gekoppeld kan worden aan de leeftijd van de kinderen in het gezin.

- Naarmate de leeftijd stijgt neemt het gemiddeld opleidingsniveau af. Deze trend zien we ook bij de mannen, maar in minder sterke mate. Terwijl vrouwen voor het dertigste jaar gemiddeld iets beter opgeleid zijn dan mannen, treedt een kentering op vanaf de categorie 30 - 34 jaar, en in de oudste categorie is het tegendeel het geval. Gezien het feit dat deze kentering parallel loop aan de toename van deeltijdarbeid van vrouwen in deze leeftijdscategorieën, kan verondersteld worden dat hierbij vooral vrouwen met een relatief laag opleidingsniveau zijn betrokken.

4.2.3 Overige kenmerken

Een kenmerk waarin vrouwelijke deeltijdwerkers sterk verschillen van mannen hangt samen met de gezinssituatie. We zagen dat vrouwelijke deeltijdwerkers met name in de oudere leeftijdscategorie, afkomstig zijn uit de groep gehuwden, met één of meer jonge kinderen. Dit betekent in de praktijk, dat deze vrouwen een dubbele arbeidsprestatie leveren. Enerzijds de, betaalde, prestatie in deeltijd en anderzijds de noodzakelijke huishoudelijke taken in de vrije tijd. Deze laatste taken blijken, ongeacht het verrichten van bepaalde arbeid, grotendeels voor rekening van de vrouwelijke partner te zijn (EDO-rapport, 1978, Driehuis en De Vrije, 1981). Blijkens tabel 4.4 treden in deze situatie geen snelle veranderingen op.

4.3 Kenmerken van mannen

4.3.1 Leeftijd

In tabel 4.1 is de leeftijdsverdeling van mannelijke deeltijdwerkers opgenomen. Hiervoor gelden dezelfde restricties als vermeld in par. 4.2.1. De verdeling bij mannen blijkt tegengesteld aan die bij vrouwen. Deeltijdarbeid onder mannen komt relatief het meest voor op jonge leeftijd, en absoluut op hogere leeftijd. Over het waarom van deze verdeling staan geen gegevens ter beschikking. Vermoedelijk kunnen de verschillen verklaard worden uit verschillende motieven om in deeltijd te gaan werken voor mannen en vrouwen (zie par. 4.4).

4.3.2 Opleiding

Met betrekking tot de opleiding van mannelijke deeltijdwerkers staan slechts gegevens van overheidspersoneel ter beschikking (EDO, 1978). Hier blijkt deeltijd voor het grootste deel voor te komen onder hoger opgeleid personeel. Welk gegeven

overeenstemt met de functieverdeling van mannelijke deeltijdwerkers in tabel 3.1. Daarnaast treffen we ook een grote groep aan in de industriële sector, vermoedelijk bestaande uit lager geschoolde ambachtsslieden.

Tabel 4.4: Tijdsbesteding aan betaalde en onbetaalde arbeid in 1975 en 1980, in uren per week.

	Betaalde arbeid		Onbetaalde arbeid		Waarvan huishoudelijk werk en verzorging huisgenoten, kinderen e.a.	
	1975	1980	1975	1980	1975	1980
Werkende mannen >20 u	43.4	42.0	9.5	10.6	4.1	5.4
Werkende vrouwen >20 u	35.3	35.3	16.7	16.9	13.0	12.8
Huisvrouwen	1.4	1.1	39.6	42.5	33.4	35.1

Bron: Sociale atlas voor de vrouw, 1983.

Bij deze cijfers dient opgemerkt te worden dat niet duidelijk is of in de industriële sector ook bijv. WAO-ers die gedeeltelijk werken zijn meegeteld. Bovendien zijn in de klasse hoger opgeleid personeel bij de overheid veel werkstudenten in deeltijd werkzaam. Daarnaast is bekend (o.a. Sociale Atlas voor de Vrouw, 1983) dat voor veel mannen de deeltijdfunctie een nevenbetrekking vormt. Aan de verdeling van mannelijke deeltijdwerkers naar opleiding kan daarom niet al te veel betekenis worden gehecht.

4.4 Motieven

4.4.1 Inleiding

Over de motieven om in deeltijd te werken is veel geschreven, maar in mindere mate onderzoek verricht. Niet al dit geschrevene is even relevant voor ons onderwerp "deeltijdarbeid en ziekteverzuim". We zullen ons daarom hier beperken tot die welke licht werpen op de vraag welke plaats de deeltijdarbeid in het dagelijks leven inneemt. Immers, vaststaat dat ziekteverzuim een relatie vertoont met de mate waarin, de soort van, en de omstandigheden waaronder arbeid wordt verricht.

Deze relatie zal bestaan voor de arbeid verricht in deeltijd-dienstverband, maar ook voor de "vrijetijds"-arbeid die daarnaast wordt verricht. Deeltijdwerkers verschillen in elk geval in de mate waarin aan beide bezigheden wordt (kan worden) deelgenomen. Het is daarom zaak ook met betrekking tot deze andere activiteiten enige nadere kwalificaties aan te brengen.

4.4.2 Motieven van vrouwen

In het EDO-rapport (1978) worden de volgende enquêteresultaten genoemd (tabel 4.5).

Tabel 4.5: Motieven voor deeltijdarbeid.

Motief	Vrouwen	Mannen
	(%)	
Om inkomen te verwerven	20.2	6.9
Om gezin of anderen te verzorgen	18.1	5.5
Om gezondheidsredenen	4.1	4.8
Om tijd voor andere activiteiten te houden	19.8	15.4
Om een studie te kunnen volgen	4.4	16.7
Er was geen volledige baan beschikbaar	1.6	8.5
Omdat ik nog (een) andere functie(s) bekleed	.5	24.4
Om de tijd zinvol te besteden	15.5	7.2
Om contacten met andere mensen te kunnen onderhouden	13.8	5.3
Anders	2.2	5.3
	(abs.)	
Totaal	3149	377

Bron: EDO, 1978.

Bij deze deeltijdwerkers in overheidsdienst blijkt, naast financiële redenen, vooral de behoefte aan vrije tijd een belangrijke rol te spelen. Bovendien blijkt het merendeel der vrouwen een actieve besteding van deze vrije tijd te beogen: de verzorging van het gezin, andere activiteiten. Het laatste argument wordt vooral door jeugdige vrouwen gehanteerd, het eerste door jongere gehuwde vrouwen.

Ten aanzien van het financiële motief geldt dat dit vooral een rol speelt bij de lagere opleidingsgroepen en bij herintreders. De reden van "zinvolle tijdsbesteding" wordt belangrijker naarmate het opleidingsniveau toeneemt.

In het kader van de Experimentele Regeling Bevordering Deeltijdarbeid (ERBDTA) werden eveneens motieven en meningen over deeltijdarbeid verzameld (Crone e.a., 1982). Deze regeling had betrekking op alle werkgevers excl. overheid en overheidsgerelateerde instanties, en de resultaten kunnen daarom als aanvulling op bovenstaande opsomming worden beschouwd.

De werknemers die, voorzien van een subsidie, in deeltijd gingen werken noemen daarbij voornamelijk twee motieven: behoefte aan vrije tijd of aan meer tijd voor het vervullen van huishoudelijke taken.

We citeren de auteurs:

"Gezien de kenmerken van een groot deel van de deelnemers - vrouw, gehuwd, overwegend jonger dan 30 jaar - en het feit dat de partner van deze vrouwen veelal zijn voltijdbaan heeft behouden, kan worden geconcludeerd dat de ERBDTA bij deze groep mensen zeker niet tot een gelijkere verdeling van de taken tussen mannen en vrouwen thuis en buitenshuis heeft geleid. Voor de geënquêteerde deelnemende personen zijn er dus negatieve emancipatorische gevolgen ontstaan:

Jonge, gehuwde of samenwonende vrouwen zonder kinderen, gaven hun voltijdbaan op in ruil voor een deeltijdbaan om meer huishoudelijk werk te kunnen verrichten, terwijl de omvang van de betaalde werkzaamheden van de partner niet verminderde, en deze eerder een geringer dan groter aandeel in de huishoudelijke taken op zich nam." (Crone, e.a. 1982, blz. 115).

Ook onder deeltijdwerkers die buiten de ERBDTA om voor deeltijd hebben gekozen treffen bovenstaande onderzoekers soortgelijke motieven aan. Veelal houdt de keuze verband met gezinsomstandigheden terwijl ook financiële motieven genoemd worden.

4.4.3 Motieven van mannen

In het EDO-rapport (1978) worden de motieven van mannen aangetroffen welke zijn opgenomen in tabel 4.5.

Hierin zijn duidelijk verschillen met vrouwen aan te wijzen:

- het verwerven van inkomen is relatief een onbelangrijk argument;
- veel mannen werken in deeltijd om daarnaast ruimte over te houden voor andere activiteiten. Hierbij scoort, in vergelijking met vrouwen, de activiteit "studie" zeer hoog.

Niet uitgesloten kan worden, volgens de auteurs, dat deze "studie"-mannen na beëindiging der studie weer een voltijdbaan zullen ambiëren.

De, beperkte, gegevens in het ERBDTA-rapport stemmen met dit beeld overeen.

5 Samenvattend: een typologie

5.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken werden de belangrijkste kenmerken van deeltijdwerk en deeltijdwerkers op een rijtje gezet. In dit hoofdstuk wordt een poging gedaan hiertussen enige samenhang aan te brengen, ter verduidelijking van de onderlinge verwevenheid der kenmerken.

We doen dit in de vorm van een typologie, een schema, waarin de belangrijkste kenmerken van deeltijdwerkers worden beschreven. Per type deeltijdwerkers zijn die kenmerken genoemd die het meest voorkomen bij deze deeltijdwerkers. Uitzonderingen hierop zijn in de praktijk mogelijk en ook waarschijnlijk.

De typologie stoelt deels op literatuurgegevens en deels op vermoedens indirect afleidbaar uit deze gegevens. Mede door dit laatste kan aan de typologie slechts een globale samenvattende betekenis worden gehecht. Van belang is de typologie vooral voor de hiernavolgende hoofdstukken. Aan de hand van de typologie kan worden vastgesteld of, en zo ja welke, voltijdwerkers met de vermelde typen deeltijdwerkers vergelijkbaar zijn.

5.2 Een typologie van deeltijdwerkers

De typologie onderscheidt een aantal soorten deeltijdwerkers ontstaan door splitsing naar geslacht en leeftijd. Deze typen zijn gekozen volgens het criterium dat tussen categorieën zoveel mogelijk en binnen categorieën zo min mogelijk verschillen dienen te bestaan. Resultaat is een indeling in een zestal typen deeltijdwerkers:

- 1) Vrouwen, jonger dan 20 jaar
- 2) Vrouwen, tussen 20 en 35 jaar
- 3) Vrouwen, ouder dan 35 jaar
- 4) Mannen, jonger dan 20 jaar
- 5) Mannen, tussen 20 en 35 jaar
- 6) Mannen, ouder dan 35 jaar

Per type worden in de volgende paragrafen de belangrijkste persoons- en functiekenmerken opgesomd. Vervolgens worden deze kenmerken gebundeld in de typologie opgenomen als tabel 5.1, waarbij in de slotparagraaf enige kanttekeningen worden geplaatst.

5.2.1 Vrouwen, jonger dan 20 jaar

In deze groep bestaat een duidelijk verband tussen deeltijdarbeid en studie. Zo vinden we hierin jeugdigen met een gedeeltelijk arbeidsverbod (gecompleteerd met een partiële leerplicht), scholieren met een "bijbaantje" en werkstudenten.

Over het algemeen betreft het hier ongehuwde vrouwen, zonder kinderen.

Gewerkt wordt in functies van een laag niveau, in de dienstverlenende sectoren. Het financiële motief vormt de belangrijkste reden voor deelname aan het arbeidsproces. Daarnaast kan, in de huidige tijd, verwacht worden dat schoolverlaters deeltijdfuncties gaan vervullen bij gebrek aan andere werkgelegenheid. Het motief "opdoen van werkervaring" zal daardoor aan betekenis kunnen winnen.

5.5.2 Vrouwen, tussen 20 en 35 jaar

Vrouwen in deze leeftijdsgroep gaan over het algemeen over tot het stichten van een gezin. Deeltijdwerkers in deze groep bestaan daarom voor een deel uit "doorzetters" die, na het huwelijk en eventuele geboorte van kinderen, de oude of een soortgelijke werkkring handhaven, maar dan in deeltijd, en "hervatters" die na een onderbreking op de arbeidsmarkt terugkeren.

Naast deze gehuwde vrouwen treffen we in deze leeftijdsgroep ook ongehuwde of gescheiden vrouwen aan, al dan niet met kinderen.

De categorie doorzetters maakt de overstap naar deeltijdarbeid vooral om naast het werk meer tijd voor andere activiteiten over te houden. Bij de hervatters spelen over het algemeen vooral financiële motieven een rol. Dit laatste geldt in nog sterkere mate voor de gescheiden en ongehuwde vrouwen, waarbij het inkomen tegelijkertijd het hoofdkomen vormt.

Het merendeel der vrouwen in deze leeftijdscategorie beschikt over een lagere algemene en/of beroepsopleiding.

In overeenstemming met het niveau van deze opleiding treffen we deze groep vrouwen vooral aan in uitvoerende functies, binnen de categorie traditionele vrouwenberoepen verenigd in de dienstverlenende sector.

5.2.3 Vrouwen, ouder dan 35 jaar

Deze categorie bestaat voornamelijk uit gehuwde vrouwen, waarvan de kinderen schoolgaand of "uit huis" zijn. Voor het merendeel zijn deze vrouwen herintreders, die na een onderbreking weer op de arbeidsmarkt terugkeren als deeltijdwerker. De beslissing om weer te gaan werken komt vooral voort uit financiële overwegingen. Daarnaast speelt volgens het EDO-rapport (1978) ook het motief van "zinnige tijdsbesteding" een relatief grote rol. De keuze voor deeltijdwerk in plaats van voltijdwerk hangt samen met de huishoudelijke taken, die weliswaar verminderd

maar desalniettemin belangrijk gebleven zijn.

Herintreders hebben het moeilijk op de arbeidsmarkt. Het feit dat zij voor een langere periode uit de roulatie zijn geweest en hun voorkeur voor deeltijdarbeid maken dat zij weinig keuze hebben op de, krappe, arbeidsmarkt. Zij vinden daarom over het algemeen werk in routinematige, uitvoerende functies. Zo bestaat een groot deel van het schoonmaakpersoneel juist uit deze categorie huisvrouwen.

5.2.4 Mannen, jonger dan 20 jaar

De kenmerken en motieven genoemd bij de vrouwen in deze leeftijdscategorie gelden voor het merendeel ook voor de mannen. Het voornaamste verschil ligt bij de uitgeoefende functies. Terwijl de vrouwen vooral binnen de dienstensector werkzaam zijn, zijn de mannen over alle sectoren verspreid. Dit verschil hangt ongetwijfeld samen met de traditionele indeling in vrouwen- versus mannenberoepen.

5.2.5 Mannen, tussen 20 en 35 jaar

Het vermoeden bestaat dat deze groep zich niet wezenlijk onderscheidt van de voorgaande leeftijdsgroep. Ook in deze groep vormt de studie de voornaamste reden voor deeltijdarbeid. Het lijkt erop dat het huwelijk en het gezin een tegengesteld effect hebben op de populariteit van deeltijdarbeid bij mannen in vergelijking met vrouwen. Het kostwinnaarschap van de man maakt in veel gevallen het werken van de man in deeltijd financieel onaantrekkelijk.

Mannelijke deeltijdwerkers vormen in deze leeftijdscategorie een duidelijke uitzonderingsgroep, zowel qua aantal als naar opleiding en functie. Ze zijn vooral te vinden in hogere vakspecialistische functies en onder de hoger opgeleidenen, waarbij het bovendien vaak om nevenfuncties gaat.

5.2.6 Mannen, ouder dan 35 jaar

In deze categorie vindt een toename plaats van deeltijdwerk onder mannen om redenen van gezondheid. Deze verminderde arbeidsduur zal noodzakelijker zijn naarmate de werkomstandigheden dwingender en zwaarder zijn. Om deze reden valt aan te nemen dat deze categorie vooral in industrie en nijverheid, op lagere functieniveau's zal voorkomen.

5.3 Slotopmerkingen

In tabel 5.1. zijn voorgaande paragrafen schematisch samengevat. Tevens is onder het hoofdje arbeidsduur het aantal uren vermeld waarbinnen het hoogste aantal deeltijdwerkers wordt aangetroffen. In de laatste kolom, tenslotte, is het aandeel

per type van de totale groep deeltijdwerkers vermeld.

Blijkens tabel 5.1 bestaan duidelijke verschillen tussen deeltijdwerkers onderling. Elk van de zes typen deeltijdwerkers verschilt op één of meer der opgenomen kenmerken van elk der andere typen. Verwacht kan bovendien worden dat ook binnen elk der zes typen verschillen tussen deeltijdwerkers zullen bestaan. Verschillen die niet tot uiting komen in deze typologie wegens gebrek aan meer gedetailleerde informatie. Gezien de relatie van deze kenmerken met het ziekteverzuim kunnen eveneens verschillen in ziekteverzuim tussen deeltijdwerkers worden verwacht. Op voorhand kan daarom worden opgemerkt dat een uitspraak over de absolute hoogte van het ziekteverzuim van "de" deeltijdwerker niet mogelijk zal zijn.

Eenzelfde voorbehoud kan gemaakt worden over de vergelijking tussen de totale groepen van voltijd- en deeltijdwerkers. Blijkens de laatste kolom in tabel 5.1 verschilt de groep deeltijdwerkers in haar samenstelling naar geslacht en leeftijd van de groep voltijdwerkers. Alleen op grond van dit verschil in samenstelling zal al een verschil in ziekteverzuim tussen beide groepen kunnen worden verwacht.

Kortom, ook een vergelijking van groepen deeltijd- en voltijdwerkers zegt weinig over het effect van de wekelijkse arbeidsduur op het ziekteverzuim.

Het is, met andere woorden, zaak om bij een vergelijking van deeltijd- en voltijdarbeid naar ziekteverzuim rekening te houden met deze verzuimrelevante verschillen tussen beide groepen werknemers.

Welke factoren dit zijn, en hoe deze bij een ziekteverzuimvergelijking kunnen worden verdisconteerd, vormt het onderwerp van het volgende hoofdstuk.

Tabel 5.1: Een typologie van deeltijdwerkers

type	opleiding ¹⁾	functieniveau ¹⁾	burg.st.	kinderen	arbeidsduur ²⁾	omvang (%) ³⁾
vrouwen, jonger dan 20 jaar	L - M	L	ong.	geen	15-24 uur	3.8
vrouwen, tussen 20 en 36 jaar	L - H	L - M	geh.	jong	24 uur en minder	32.7
vrouwen, ouder dan 35 jaar	L - M	L	geh.	ouder	15-24 uur	38.7
mannen, jonger dan 20 jaar	L - M	L	ong.	geen	25-34 uur	3.7
mannen, tussen 20 en 35 jaar	M - H	M - H	geh.	jong	25-34 uur	9.5
mannen, ouder dan 35 jaar	L - H	L - H	geh.	ouder	15-34 uur	11.7

1) L = laag; M = midden; H = hoog

2) meest frequente arbeidsduur

3) omvang van de groep met arbeidsduur t/m 34 uur volgens Arbeidskrachtentelling 1977 (CBS)

6 Deeltijdarbeid en ziekteverzuim: enige theorie

6.1 Inleiding

Deeltijdarbeid en ziekteverzuim is een onderwerp waarover weinig geschreven en ook weinig bekend is. Deze relatieve onbekendheid betekent niet dat het ziekteverzuim van deeltijdwerkers als onbelangrijk wordt ervaren. In tegendeel, van bedrijfs- en onderzoekerszijde bereiken ons (i.c. de CCOZ) regelmatig vragen over dit onderwerp. Vragen die vooral betrekking hebben op de hoogte en de interpretatie van het verzuim van deeltijdwerkers en de interpretatie van eventuele verschillen in verzuim met voltijdwerkers.

Een antwoord op deze vragen is meestal moeilijk te geven. In de eerste plaats omdat deeltijdwerkers een bijzondere en heterogene groep werknemers vormen, ook als de afwijkende arbeidsduur buiten beschouwing wordt gelaten. Aan dit punt werd in de voorgaande hoofdstukken aandacht besteed. Bovendien geldt dat deeltijdfuncties niet altijd vergelijkbaar zijn met voltijdfuncties (zie hfdst. 3). Kortom, een uitspraak over het verzuim van de deeltijdwerker kan niet zonder nadere specificatie worden gegeven, terwijl vergelijking met voltijdmedewerkers aan nog strengere regels gebonden is.

Een tweede probleem dat bij deze vragen een rol speelt, heeft betrekking op de wijze waarop het ziekteverzuim van deeltijdwerkers wordt geregistreerd. Het is niet gebruikelijk hierbij rekening te houden met het gedeeltelijk werkzaam zijn. Hierdoor kunnen verschillen in ziekteverzuimcijfers ontstaan die geen afspiegeling vormen van de feitelijke ziekte-incidentie.

Aan dit laatste, technische, aspect wordt aandacht besteed in het volgende hoofdstuk. In de komende paragrafen wordt ingegaan op de condities die bij een vergelijking van deeltijd- en voltijdwerk naar ziekteverzuim dienen te worden gesteld.

6.2 Factoren van invloed op het ziekteverzuim

Elders (Philipsen, 1969; Draaisma en Smulders, 1978; Vroege, 1982; Vrooland, 1982) is een bespreking te vinden van de factoren die van invloed zijn op het ziekteverzuim. Hier vermelden we slechts dat factoren die een relatie vertonen met ziekteverzuim ten dele te vinden zijn in het werk en met name de werkomstandigheden en voor een ander deel bij de werknemer.

Kenmerkend voor deze factoren is dat zij, in principe, niet inherent zijn aan de tweedeling deeltijd- versus voltijdarbeid. Bij beide soorten werknemers kan aange-

nomen worden dat dezelfde factoren van invloed zijn op het ziekteverzuim. Verschillen in ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers zullen daarom slechts kunnen ontstaan uit een verschillende betekenis van één of meer van deze factoren. Een verschillende betekenis die kan ontstaan door o.a.:

1) Een verschil in wekelijkse arbeidsduur:

Een deeltijdwerker zal gedurende een kortere tijd bloot staan aan verzuimrelevante factoren verbonden met (betaalde) arbeid.

2) Een verschil in soort arbeid:

De factor "fysieke en/of mentale belasting" zal in de ene werkkring een grotere rol spelen dan in een andere.

3) Een verschil in gezondheid:

Eenzelfde omstandigheid leidt bij de ene werknemer niet maar bij een andere, minder gezonde, wel tot ziekteverzuim.

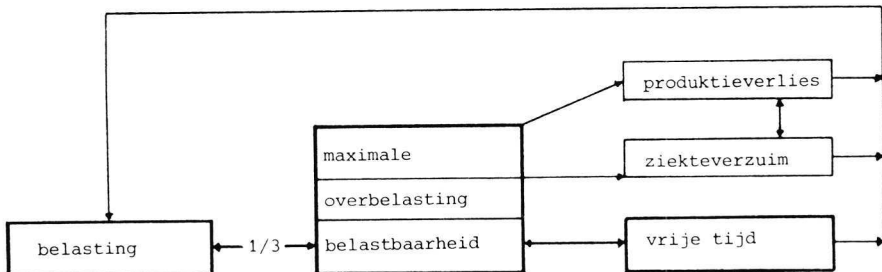
De eerstgenoemde mogelijkheid is direct verbonden met het wezenlijke onderscheid tussen deeltijd- en voltijdwerkers: de arbeidsduur. De andere mogelijkheden daarentegen niet. Bij een vergelijking van deeltijd- en voltijdwerkers naar ziekteverzuim behoren deze laatste mogelijkheden daarom geen rol te spelen. De vergelijking dient "zuiver" te zijn.

6.3 Arbeidsduur versus ziekteverzuim

6.3.1 Het model belasting-belastbaarheid

Vroege (1982) formuleert in zijn model een expliciete relatie tussen belasting-belastbaarheid enerzijds en vrije tijd - produktieverlies - ziekteverzuim anderzijds (figuur 6.1).

Figuur 6.1: Het belasting-belastbaarheidsmodel (Vroege, 1982)

In dit model wordt zowel het begrip belasting als het begrip belastbaarheid gebruikt in de geïntegreerde vorm, waarin zowel lichamelijke als mentale elementen begrepen zijn. Het model is cybernetisch van karakter: via een terugkoppelingsmechanisme kan het evenwicht tussen belasting en belastbaarheid per tijdseenheid worden gehandhaafd. Handhaving vindt plaats via de vrije tijd waarin de belastbaarheid zich herstelt, of in de volgorde prestatiedaling - ziekteverzuim als de vrije tijd daartoe onvoldoende is.

In dit dynamische model vormt de tijdsfactor een fundamenteel begrip. Overbelasting ontstaat door een te grote belasting per tijdseenheid of door een normale belasting over te lange tijd en/of onvoldoende hersteltijd. Deze tijdsfactor is tevens het fundamentele verschil tussen een deeltijd- en een voltijdwerker. Per definitie beschikt een deeltijdwerker over meer vrije tijd, terwijl hij of zij gedurende minder uren per week betaalde arbeid verricht. Vertaald in termen van het belasting-belastbaarheidsmodel, zal de belastbaarheid van een deeltijdwerker in vergelijking met een voltijdwerker per week zowel minder afnemen, als gevolg van de arbeidsbelasting, als zich beter kunnen herstellen, via meer vrije tijd. Met andere woorden, de kans op overbelasting en daarmee op ziekteverzuim zal per week kleiner zijn voor de deeltijdwerker.

De geldigheid van deze conclusie zal afhangen van de juistheid van een tweetal aannames. In de eerste plaats wordt verondersteld dat de arbeidsbelasting van een deeltijdwerker kleiner zal zijn dan van een voltijdwerker. Ten tweede wordt aangenomen dat de tijd beschikbaar voor herstel van de belastbaarheid gelijk is aan de vrije tijd.

6.3.2 Arbeidsbelasting

De belasting van een werknemer wordt in Vroege's model gedefinieerd als het totaal aan belasting dat in de arbeidssituatie voorkomt. Deze ruime definitie, waarin zowel lichamelijke en mentale componenten als hun interacties zijn verzameld, maakt een vergelijking tussen verschillende arbeidssituaties tot een complexe aangelegenheid. Hetzelfde geldt, in versterkte mate, bij een vergelijking van deeltijd- en voltijdarbeid. Niet alleen zijn hierbij verschillen aanwijsbaar in dagelijkse of wekelijkse arbeidsduur, maar ook in een aantal andere aspecten van invloed op de belasting.

Zo geldt bijvoorbeeld dat deeltijdarbeid zich vaak kenmerkt door een hogere produktiviteit; dat bij deeltijdarbeid minder werkonderbrekingen (in de vorm van koffie-, thee- of lunchpauzes) plaatsvinden; dat deeltijdwerk veelal routinematig van karakter is, al dan niet gepaard gaande met tempodwang; dat deeltijdwerk minder ruimte biedt tot zelfstandige indeling van de werkzaamheden; etc. (Driehuis

en De Vrije, 1981).

Alleen al op grond van de genoemde aspecten is enig voorbehoud ten aanzien van de arbeidsbelasting van deeltijdarbeid op zijn plaats: het lijkt niet aannemelijk dat de arbeidsbelasting bij een kortere werkweek evenredig minder zal zijn.

6.3.3 Vrije tijd

Vrije tijd vormt in het belasting-belastbaarheidsmodel het complement van de arbeidstijd. In de vrije tijd vindt herstel van de belastbaarheid plaats: de accu laadt bij voor de dag van morgen. Per definitie bestaan verschillen tussen deeltijd- en voltijdwerkers in de hoeveelheid vrije tijd. Het is echter de vraag of dit verschil ook uitgelegd kan worden als een verschil in beschikbare hersteltijd.

Informatief zijn in dit verband de statistische gegevens besproken in hfdst. 2 en 4.

In de eerste plaats blijken vrouwen, die de hoofdmoot der deeltijdwerkers vormen, hun vrije tijd niet uitsluitend met rust te vullen. Tezamen met de betaalde werkuren onderscheiden zij zich niet van voltijdwerkers in wekelijkse activiteit. Bij deze groep kan de vrije tijd bovendien niet gelijk gesteld worden aan vrij te besteden tijd. Naast het werken in deeltijd rust op veel vrouwen ook de zorg voor het gezin. Er lijkt sprake te zijn van een dubbele belasting: naast de belasting uit arbeid, ook die der "vrije" tijd.

Ook bij andere groepen deeltijdwerkers lijkt eenzelfde beeld te bestaan. De motieven voor de keuze van deeltijdarbeid wijzen voor het merendeel op een actieve vrije-tijdsbesteding. Bij enkele veelgenoemde motieven wordt zelf de omvang van de betaalde arbeid door de overige activiteiten begrensd.

Resumerend lijkt weinig grond aanwezig voor een directe vertaling van deeltijdarbeid in termen van meer vrije tijd. Integendeel, de beschikbare gegevens wijzen in belangrijke mate op een keuze voor deeltijdarbeid wegens een tekort aan beschikbare tijd.

Daarbij komt, dat ook bij de activiteiten in de vrije tijd van een zekere belasting sprake zal zijn. Een belasting die tezamen met de belasting van de betaalde werkring in relatie tot de reëel beschikbare vrije tijd de kans op ziekteverzuim van een deeltijdwerker zal bepalen.

6.3.4 Deeltijdarbeid en het belasting-belastbaarheidsmodel

De toepasbaarheid van het belasting-belastbaarheidsmodel voor deeltijdarbeid staat na de voorgaande opmerkingen ter discussie. Het probleem schuilt daarbij vooral in de component "vrije tijd". Terwijl bij een vergelijking tussen groepen voltijdwerkers aangenomen kan worden dat de vrije tijd, qua gelegenheid tot herstel, geen systematische verschillen zal vertonen, is dezelfde assumptie bij een vergelijking

tussen deeltijd- en voltijdwerkers niet eenvoudig verdedigbaar.

Deeltijdwerkers hebben weliswaar meer vrije tijd, maar veelal blijkt deze tijd gevuld te worden met niet-betaalde werkzaamheden. Het is een open vraag of de hoeveelheid vrije tijd die daarnaast overblijft die van een voltijdwerker overtreft. Verder kan men zich afvragen of het totaal aan belasting van betaalde en onbetaalde arbeid van deeltijdwerkers onderdoet voor dat van voltijdwerkers.

Ten behoeve van een interpretatie van ziekteverzuimverschillen tussen deeltijd- en voltijdwerkers in termen van het belasting-belastbaarheidsmodel is daarom een nuancering van dit model noodzakelijk. Het ligt, gezien het voorgaande, voor de hand hiertoe de aandacht te richten op de component "vrije tijd". In het model wordt vrije tijd omschreven als de tijdsperiode waarin herstel van belastbaarheid plaats kan vinden. Dit herstel wordt beschouwd als het normale, niet-pathologische, mechanisme waarmee het evenwicht belasting-belastbaarheid wordt bewaard.

Afgezien van de tijdsperiode waarin, doet het model geen uitspraak over de wijze waarop het herstel plaatsvindt. Elk herstel buiten de arbeidstijd is volgens het model niet-pathologisch. Fundamenteel is slechts dat de duur van de betaalde arbeid grenzen stelt aan de periode waarin herstel kan plaatsvinden. Dit geldt voor een voltijdwerker, maar ook voor een deeltijdwerker. Verschil tussen beiden is slechts dat bij de laatstgenoemde ruimere grenzen aanwezig zijn. Binnen deze ruimere grenzen zijn de mogelijkheden tot herstel echter afhankelijk van de tijdsbesteding.

Met deze laatste nuancering is het belasting-belastbaarheidsmodel zowel bij voltijd- als deeltijdarbeid toepasbaar. Bij beide groepen werknemers zal het ziekteverzuim volgens het model afhankelijk zijn van de verhouding arbeidsbelasting en vrije tijd. Bij eenzelfde individuele belastbaarheid zal het verschil in ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers afhankelijk zijn van enerzijds het verschil in arbeidsbelasting en anderzijds het verschil in hersteld gedurende de vrije tijd.

Gezien de schaarse gegevens over de vrije-tijdsbesteding en de onduidelijkheid over de arbeidsbelasting van deeltijd- in relatie tot voltijdarbeid biedt deze dubbele afhankelijkheid weinig houvast aan een verwachting met betrekking tot ziekteverzuim. Wel maakt het model duidelijk aan welke voorwaarden voldaan dient te worden bij de interpretatie van een ziekteverzuimverschil tussen beide groepen werknemers. Voordat tot een verklaring van zo'n verschil kan worden overgegaan zal bekend moeten zijn hoe de verhouding is tussen:

- 1) de belasting van deeltijd- en voltijdarbeid;
- 2) de belastbaarheid van deeltijd- en voltijdwerkers;
- 3) het belastbaarheidsherstel in de vrije tijd van deeltijd- en voltijdwerkers.

Dit drietal voorwaarden vormt de achtergrond van de in hfdst. 8 te bespreken ziekteverzuimanalyses.

7 Deeltijdarbeid en ziekteverzuimregistratie

7.1 Inleiding

Bij de berekening van ziekteverzuimcijfers wordt in het algemeen geen onderscheid gemaakt tussen voltijd- en deeltijdarbeid. Het verzuim van deeltijdwerkers wordt berekend op basis van een volledige werkweek.

Het gebruik van gelijk gedefinieerde grootheden voor alle werknemers heeft een duidelijk voordeel: het maakt directe vergelijking tussen (groepen van) werknemers mogelijk. Hierbij dient echter aan een belangrijke voorwaarde te worden voldaan: de relatie tussen verzuimcijfer enerzijds en ziektegevallen anderzijds dient voor de betrokken werknemers gelijk te zijn.

Deze voorwaarde betekent dat eenzelfde ziektegeval, ongeacht de werknemer, op dezelfde datum van ziek- en herstelmelding in de ziekteverzuimadministratie dient voor te komen en eenzelfde gewicht dient te bezitten bij de berekening van geaggregeerde verzuimcijfers.

Het is de vraag of de verzuimcijfers van deeltijdwerkers aan deze voorwaarde voldoen. Met name kan verwacht worden dat verzuimcijfers van deeltijdwerkers met een gedeeltelijke werkweek beïnvloed worden door het gegeven dat verzuimgevallen slechts op de te werken dagen worden gemeld.

7.2 Meldingsgelegenheid

Over het algemeen geldt dat een werknemer zich slechts ziek of hersteld meldt op dagen waarop hij of zij op het werk verwacht wordt. Voor een voltijdwerker met een vijfdaagse werkweek betekent dit dat ziek- en herstelmeldingen gedateerd worden op maandag, dinsdag,, of vrijdag, maar niet op zaterdag of zondag. Een voltijdwerker meldt zijn ziekte aangevangen in het weekend op de eerstvolgende meldingsgelegenheid, de maandag, tenzij hij al eerder is hersteld. Eenzelfde gedrag vindt plaats bij de herstelmelding. Consequentie van deze beperkte meldingsgelegenheid is dat een deel der ziektegevallen niet of te laat in de ziekteverzuimadministratie voorkomen en/of te laat als hersteld worden opgenomen.

Elders¹⁾ werd nagegaan welke effecten van dit meldingsgedrag op verzuimcijfers verwacht kunnen worden. Effecten echter, die bij de vergelijking tussen voltijdwerkers geen rol spelen. Evenmin bestaat een verschil in meldingsgelegenheid tussen voltijd- en deeltijdwerkers met een gedeeltelijke werkdag. Anders wordt het als vergeleken wordt tussen voltijd- en deeltijdwerkers met een gedeeltelijke werkweek. Vergeleken met de voltijdwerker kent deze laatste deeltijdwerker nog meer

dagen waarop noch een ziek- noch een herstelmelding plaats zal vinden. Met andere woorden, nog meer ziektegevallen zullen bij een gedeeltelijke werkweek niet of op latere datum in de ziekteverzuimadministratie worden verwerkt.

Niet uitgesloten kan daarom worden dat deeltijdwerkers met een gedeeltelijke werkweek verschillen van voltijdwerkers in het geregistreerde verzuim.

7.3 Meldingsgelegenheid en verzuimcijfer: het administratief model

Bij de eerdergenoemde analyse van weekpatronen in het ziekteverzuim werd voor voltijdwerkers een zgn. administratief model van ziekmelding opgesteld, opgenomen als tabel 7.1. In dit model wordt het effect van de ontbrekende meldingsgelegenheid in het weekend zichtbaar gemaakt naar het aantal ziekmeldingen per aanvangsdag en, via de duur, naar het aantal herstelmeldingen per hersteldag.

Te zien valt dat op zaterdag en zondag geen meldingen plaatsvinden. Meldingen met deze dagen als aanvangsdag ontbreken en evenmin komen in het model meldingen voor met een duur waarbij zij eindigen op zaterdag of zondag. De ontbrekende meldingen op zaterdag en zondag vinden we terug op de daaropvolgende maandag.

Op maandag zien we naast de op deze dag feitelijk aangevangen ziektegevallen ook meldingen van gevallen aangevangen in het weekend, verminderd met die gevallen die voortijdig hersteld zijn. Evenzo vinden we bij elk der aanvangsdagen een extra aantal herstelmeldingen bij een duur volgend op de twee uren waarbij herstel in het weekend plaats zou vinden. Dit extra aantal wordt gevormd door de in het voorafgaande weekend geëindigde maar niet meldbare ziektegevallen.

De parameters (a, b, etc.) in het model staan voor de verschillende verzuimfrequenties per duurklasse. Afgezien van de verschillen veroorzaakt door de ontbrekende meldingsgelegenheid in het weekend zijn deze frequenties in het model voor elke dag gelijk. Aangetoond werd dat dit model een redelijke beschrijving vormt van het meldingsgedrag in een weekperiode. Goed genoeg om ook bruikbaar te zijn voor een schatting van het effect van de ontbrekende meldingsgelegenheid bij werknemers met een gedeeltelijke werkweek.

7.4 Deelweekwerkers en het administratieve model

In analogie met de ontbrekende meldingsgelegenheid in het weekend van voltijdwerkers kan het effect van de ontbrekende meldingsgelegenheden van werknemers met een gedeeltelijke werkweek op het geregistreerde verzuim weergegeven worden middels een administratief model. Hierbij wordt uitgegaan van de veronderstelling dat het effectieve verzuim van deelweekwerkers niet verschilt van dat van voltijdwerkers. Onder effectief verzuim wordt in dit verband verstaan: het verzuim dat gemeten zou zijn als op elke dag van de week gelegenheid tot melding van aanvang

Tabel 7.1: Het administratieve model voor ziekmelding bij voltijdwerk

Meldings- dag	werkelijke aanvangsdag	geregistreerde duur ($7n + i$)						
		$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$	$i = 7$
MA	ZA	c_n	d_n	e_n	f_n	-	-	$g_n + h_n + i_n$
"	ZO	b_n	c_n	d_n	e_n	-	-	$f_n + g_n + h_n$
"	MA	a_n	b_n	c_n	d_n	-	-	$e_n + f_n + g_n$
DI	DI	a_n	b_n	c_n	-	-	$d_n + e_n + f_n$	g_n
WO	WO	a_n	b_n	-	-	$c_n + d_n + e_n$	f_n	g_n
DO	DO	a_n	-	-	$b_n + c_n + d_n$	e_n	f_n	g_n
VR	VR	-	-	$a_n + b_n + c_n$	d_n	e_n	f_n	g_n

$n = 0, 1, \dots, 51; i = 1, 2, \dots, 7.$

a_n = frequentie van het effectieve verzuim met duur ($7n + 1$)

b_n = frequentie van het effectieve verzuim met duur ($7n + 2$)

etc.

Tabel 7.2: Het administratieve model van ziekmelding bij een vierdaagse werkweek

		geregistreerde duur ($7n + i$)						
Meldings- dag	werkelijke aanvangs- dag	$i = 1$	$i = 2$	$i = 3$	$i = 4$	$i = 5$	$i = 6$	$i = 7$
MA	VR	d_n	e_n	f_n	-	-	-	$g_n + h_n + i_n + j_n$
"	ZA	c_n	d_n	e_n	-	-	-	$f_n + g_n + h_n + i_n$
"	ZO	b_n	c_n	d_n	-	-	-	$e_n + f_n + g_n + h_n$
"	MA	a_n	b_n	c_n	-	-	-	$d_n + e_n + f_n + g_n$
DI	DI	a_n	b_n	-	-	-	$c_n + d_n + e_n + f_n$	g_n
WO	WO	a_n	-	-	-	$b_n + c_n + d_n + e_n$	f_n	g_n
DO	DO	-	-	-	$a_n + b_n + c_n + d_n$	e_n	f_n	g_n

De symbolen bezitten dezelfde betekenis als in tabel 7.1.

of beëindiging van een ziektegeval bestond. Met andere woorden, aangenomen wordt dat een deelweekwerker even vaak en even lang ziek zal zijn als een voltijdwerker, en dat op elke dag van de week eenzelfde kans bestaat om ziek te worden.

Op basis van deze veronderstelling kunnen verschillende deelweekvarianten op het administratief model in tabel 7.1 worden geformuleerd. Varianten, waarin het effect van een gedeeltelijke werkweek (met gedeeltelijke meldingsgelegenheid) op het geregistreerde verzuim zichtbaar wordt. Het aantal mogelijke varianten wordt bepaald door het aantal manieren waarop een deelweek gerealiseerd kan worden. Deze mogelijkheden zijn opgesomd in tabel 7.3 in de volgende paragraaf.

Een variant op het administratieve model voor een vierdaagse werkweek is ter illustratie opgenomen in tabel 7.2.

Vergelijking van tabel 7.1 en 7.2 leert dat per duurklasse verschillen in frequentie tussen voltijd- en deelweekwerkers te verwachten zijn. Hoe groot deze verschillen zijn, hangt af van de waarde die de parameters in elk dezer modellen zullen bezitten. Verondersteld werd dat deelweekwerkers niet verschillen van voltijdwerkers in hun effectieve verzuim. Conform deze veronderstelling kunnen aan de parameters in het deelweekmodel dezelfde numerieke invulling gegeven worden als in het voltijdmodel.

Het ligt voor de hand daarvoor de parameterschattingen te hanteren zoals bepaald in het eerder genoemde weekpatronenonderzoek.

Op basis van deze schattingen kan via het administratieve model het effect van de ontbrekende meldingsgelegenheid op het verzuimcijfer worden berekend.

De gehanteerde schattingen en de berekeningsmethode zijn opgenomen in bijlage V. De resultaten voor de verschillende deelweekvarianten in vergelijking met de voltijdweek vormen het onderwerp van de volgende paragraaf.

7.5 Verschillen in verzuimcijfers als gevolg van verschillen in meldingsgelegenheid

In tabel 7.3 zijn alle mogelijke manieren verzameld waarop, op de gebruikelijke werktijden, een werkweek geheel of gedeeltelijk kan worden gerealiseerd. Voor elke mogelijkheid werd een variant op het administratief model afgeleid, waarvoor de bijbehorende verzuimgrootheden werden berekend. Het resultaat van deze berekening is middels de relatie deelweek versus volledige werkweek in de tabel opgenomen.

Te zien valt dat, bij de gehanteerde verdeling van verzuimfrequentie naar duur, een effect op de verzuimcijfers van het "in deelweek werkzaam zijn" ontstaat.

Tabel 7.3: Het effect van meldingsgelegenheid op verzuimcijfers

Variant no.	Dagen waarop wordt gewerkt	Verhouding met voltijd (kalenderdagen)			Verhouding met voltijd (werkdagen)		
		VP	MF	GD	VP	MF	GD
		index ¹⁾	index	abs (dagen)	index	index	abs (dagen)
0	x x x x x	100.0	100.0	0	100.0	100.0	0
1	x x x x	100.0	96.1	+ .4	100.0	120.1	- 1.3
2	x x x x	"	"	"	"	"	"
3	x x x x	100.0	98.5	+ .2	100.0	123.2	- 1.4
4	x x x x	"	"	"	"	"	"
5	x x x x	"	"	"	"	"	"
6	x x x	100.0	91.0	+ 1.1	100.0	151.7	- 2.6
7	x x x	"	"	"	"	"	"
8	x x x x	"	"	"	"	"	"
9	x x x x	100.0	94.6	+ .6	100.0	157.7	- 2.8
10	x x x x	"	"	"	"	"	"
11	x x x x	"	"	"	"	"	"
12	x x x x	"	"	"	"	"	"
13	x x x x	100.0	95.8	+ .5	100.0	159.6	- 2.9
14	x x x x	"	"	"	"	"	"
15	x x x x	100.0	97.1	+ .3	100.0	161.8	- 2.9
16	x x	100.0	85.1	+ 1.9	100.0	212.7	- 4.0
17	x x	"	"	"	"	"	"
18	x x	"	"	"	"	"	"
19	x x x x	"	"	"	"	"	"
20	x x x x	100.0	89.6	+ 1.2	100.0	224.0	- 4.2
21	x x x x	"	"	"	"	"	"
22	x x x x	"	"	"	"	"	"
23	x x x x	100.0	91.8	+ .9	100.0	229.6	- 4.3
24	x x x x	"	"	"	"	"	"
25	x x x x	"	"	"	"	"	"
26	x	100.0	78.2	+ 3.0	100.0	391.1	- 5.7
27	x	"	"	"	"	"	"
28	x	"	"	"	"	"	"
29	x	"	"	"	"	"	"
30	x	"	"	"	"	"	"

1) Index t.o.v. variant 0

8 Deeltijdarbeid en ziekteverzuim: de cijfers

8.1 Inleiding

Het ziekteverzuim van deeltijdwerkers wordt in veel publikaties besproken als één der aspecten bij een kosten-batenanalyse van deeltijdarbeid binnen een arbeidsorganisatie (Couzijn, 1979; De Jong, 1974; Gerards, 1980; Schoemaker, 1981; Driehuis, 1981; NS, 1983; Albers, 1983).

Over het algemeen wordt in deze analyses een lager ziekteverzuim van deeltijdwerkers in vergelijking met voltijdwerkers verondersteld. De cijfers waarop deze verwachting wordt gebaseerd zijn echter schaars. Ze zijn deels afkomstig uit buitenlandse studies (Hallaire, 1968) en deels van Nederlandse oorsprong (De Jong, 1974, PTT-rapport, 1978; NS, 1983). Daarnaast zijn gegevens over het ziekteverzuim van deeltijdwerkers te vinden bij Schellart-Hokkeling (1977) en Kruidenier (1982).

Een overzicht van deze gegevens is opgenomen als bijlage I.

Het merendeel van de bovengenoemde cijfers wijst op een lager ziekteverzuim van deeltijdwerkers. Het overzicht per bedrijf te vinden bij De Jong en de meer verfijnde analyse uitgevoerd bij de NS wijzen echter op de noodzaak van een nadere precisering. De cijfers van De Jong laten zien dat het verzuim van deeltijdwerkers soms gunstig en soms ongunstig afsteekt bij dat van voltijdwerkers. De analyse bij de NS maakt duidelijk dat sommige leeftijdsgroepen van deeltijdwerkers meer en andere minder verzuimen dan dezelfde groepen voltijdwerkers.

Kortom, de relatie tussen het verzuim van deeltijd- en voltijdwerkers kan niet los worden gezien van kenmerken van de werknemer en zijn werk. In de genoemde studies ontbreekt deze informatie. Evenmin is duidelijk in hoeverre de onderzochte deeltijd- en voltijdwerkers overeenstemmen in persoons- en functiekenmerken. Onduidelijk is in hoeverre de gemaakte vergelijking "zuiver" is. Met andere woorden, bij deze cijfers is onduidelijk waaraan de geconstateerde verschillen kunnen worden toegeschreven. Naast de mogelijkheid dat verschillen in het ziekteverzuim ontstaan uit verschillen in arbeidstijd tussen deeltijd- en voltijdwerkers kunnen nog vele andere factoren hiervoor verantwoordelijk worden gesteld. Te denken valt hierbij aan variabelen als leeftijd, geslacht en functie, maar ook aan kenmerken van de arbeidsplaats zoals aard en organisatie van de werkzaamheden en omstandigheden waaronder deze plaatsvinden. Kenmerkend voor deze factoren is dat zij, in principe, niet inherent zijn aan de tweedeling deeltijd- versus voltijdarbeid. Zij behoren daarom geen ongecontroleerde rol te spelen bij een vergelijking van het verzuim van deeltijdwerkers met dat van voltijdwerkers.

Het alternatief, een "zuivere" vergelijking, vormt de achtergrond van de, in dit hoofdstuk, te bespreken verzuimanalyse.

8.2 De data

Voor de analyses stonden gegevens ter beschikking uit twee verschillende bronnen:

- a) Gegevens ter beschikking gesteld door een grote Nederlandse industriële onderneming (de bedrijfsgegevens):

Deze gegevens hebben betrekking op het verzuim van vrouwelijke werknemers in het jaar 1981. Dit ziekteverzuim is beschreven met de standaard verzuimgrootheden "meldingsfrequentie", "gemiddelde duur" en "verzuimpercentage" (berekend op basis van kalenderdagen), samengevat in een kruistabel met variabelen: soort personeel (direkt versus indirect), leeftijd (4 categorieën), arbeidsduur (4 categorieën) en functieniveau.

- b) Gegevens ontleend aan het CCOZ-registratiesysteem (de CCOZ-gegevens):

Gebruik werd gemaakt van longitudinale gegevens van een vijftal arbeidsorganisaties over de jaren 1979-1981. Deze gegevens hebben betrekking op het ziekteverzuim van individuele werknemers, gekenmerkt naar de variabelen: bedrijf, bedrijfsafdeling, aantal dienstjaren, soort dienst, personeelsoort, leidinggevend niveau, aantal werkdagen per week, aantal werkuren per week, functieniveau (CAO-code), uitkeringspercentage WAO, geboortedatum, burgerlijke staat en opleiding.

8.3 Onderzoeksopzet

Een uitspraak over het ziekteverzuim van deeltijdwerkers in vergelijking met dat van voltijdwerkers heeft slechts betekenis voor zover deze werknemers op niet-arbeidstijd-gerelateerde kenmerken vergelijkbaar zijn. Deze vergelijkbaarheid vormt de achtergrond van de gekozen onderzoeksopzet. Gestreefd werd naar een opzet waarin een maximale vergelijkbaarheid tussen deeltijd- en voltijdwerkers naar individuele belastbaarheid en arbeidsbelasting kan worden verwacht.

Deze doelstelling werd in termen van de beschikbare variabelen vertaald via een tweetal assumpties:

- de kans dat een tweetal arbeidstaken qua belasting gelijk zijn neemt toe naarmate de beschrijvingen van deze taken een grotere overeenkomst vertonen;
- de kans dat twee personen qua individuele belastbaarheid gelijk zijn neemt toe naarmate zij op meer persoonlijke kenmerken overeenstemmen.

De bedrijfs- en CCOZ-gegevens verschillen duidelijk in het aantal variabelen waarmee deze doelstelling kan worden gerealiseerd. Dit verschil komt tot uiting in

het niveau waarop deeltijd- en voltijdwerkers kunnen worden vergeleken.

Bij de bedrijfsgegevens is vergelijking slechts mogelijk op groepsniveau, waarbij de groepen gevormd worden door een kruising van de variabelen "soort personeel", "leeftijd" en "functieniveau".

Bij de CCOZ-gegevens kan worden vergeleken op individueel niveau. Hierbij werd gebruik gemaakt van een "matched pairs" opzet. In deze opzet werden slechts die paren werknemers betrokken waarvan het ene lid op alle beschikbare variabelen als deeltijd-evenbeeld van het andere lid, de voltijdwerker, kan worden beschouwd.¹⁾

Parallel aan dit verschil in analyse-niveau loopt een verschil in interpretatie-mogelijkheden van de resultaten. Bij de CCOZ-gegevens kan worden aangenomen dat verschillen in ziekteverzuim tussen de leden van elk paar waarschijnlijk niet door individuele verschillen in belastbaarheid maar waarschijnlijk wel door verschillen in arbeidsduur en vrijetijdsbesteding kunnen ontstaan.

De CCOZ-gegevens lenen zich daardoor voor een verklaring in termen van het belasting- belastbaarheidsmodel. De bedrijfsgegevens laten daartoe te veel andere interpretatiemogelijkheden open. De analyse van deze gegevens heeft daarom vooral een illustratieve betekenis. De resultaten geven een indruk van de aard en de omvang van ziekteverzuimverschillen tussen specifieke groepen deeltijd- en voltijdwerkers. Tezamen met de resultaten van de "zuivere" vergelijking van deeltijd- en voltijdwerkers bij de CCOZ-gegevens vormen zij bovendien een extra gegeven ten behoeve van een uitspraak over de omvang van het verzuim van deeltijdwerkers.

8.4 De bedrijfsgegevens

8.4.1 Kenmerken van de vergeleken werknemers

In het onderzochte jaar 1981 waren in het bedrijf 11545 vrouwen werkzaam, waarvan 4401 in deeltijd. Het merendeel der deeltijdwerkers was werkzaam op basis van een gedeeltelijke werkdag.

Deeltijdwerkers waren zowel betrokken bij directe als indirecte werkzaamheden (resp. 1895 en 2506). Het merendeel was ingeschaald in één der twee laagste functiegroepen; deeltijdwerkers op de hogere functieniveaus kwamen vrijwel uitsluitend voor onder het indirecte personeel. In tabel 8.1 zijn de belangrijkste groepen vrouwelijk personeel in kaart gebracht.

8.4.2 Groepsspecifieke verzuimverschillen

In bijlage II zijn de resultaten van een vergelijking van deeltijd- en voltijdwerkers binnen groepen van specifieke deeltijd- en voltijdwerkers samengebracht. Deze groepen worden gevormd door de variabelen leeftijd, functieniveau en soort werk.

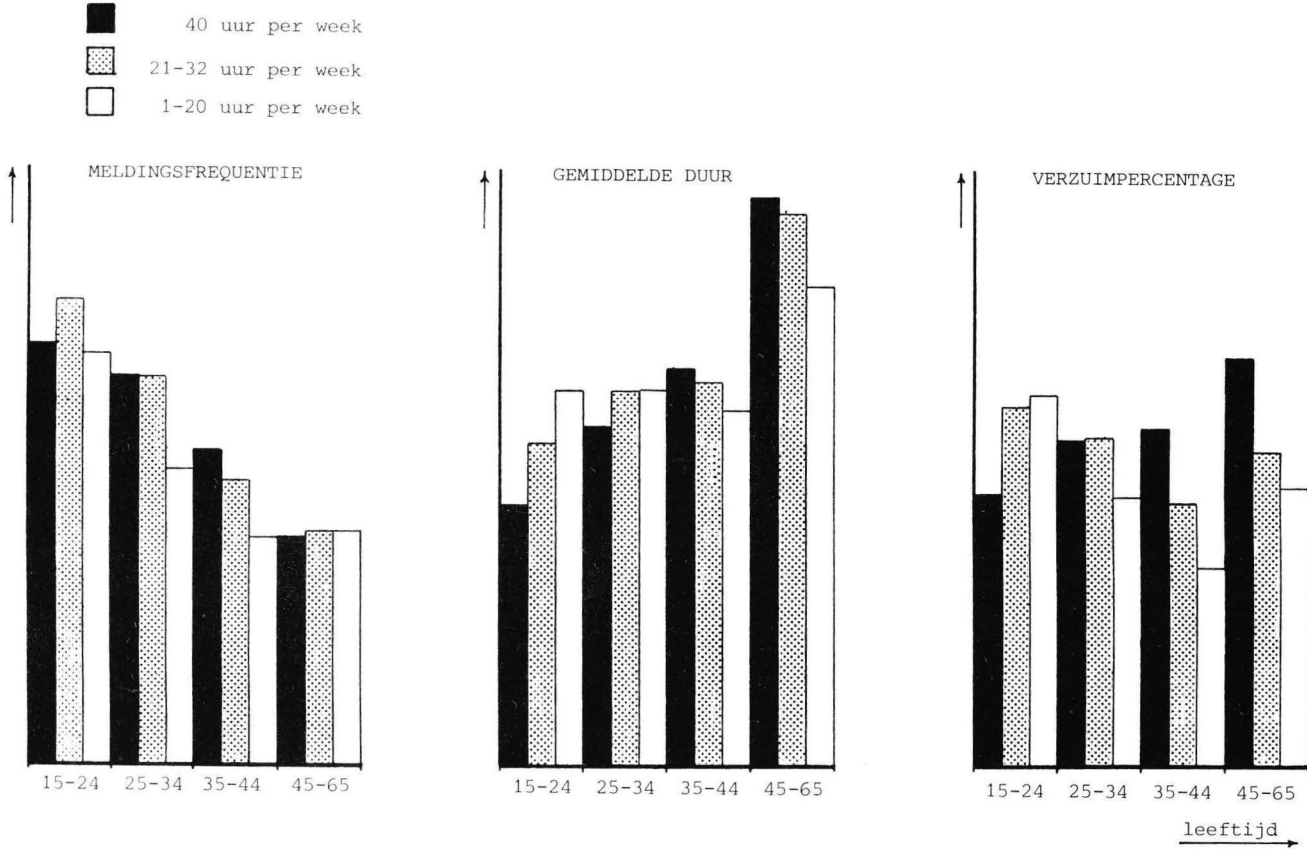
Tabel 8.1: Aantallen vrouwelijke werknemers in de onderneming naar leeftijd, functieniveau, soort personeel en wekelijkse arbeidsduur

Functieniveau	Leeftijd (jaren)	Direkt personeel				Indirekt personeel			
		1 - 20 uur	21 - 32 uur	33 - 39 uur	40 uur	1 - 20 uur	21 - 32 uur	33 - 39 uur	40 uur
I	15-24	60	72	65	993	14	30	7	77
I	25-34	137	60	30	327	120	35	6	19
I	35-44	178	82	15	145	131	60	7	17
I	45-64	143	123	118	73	84	70	5	29
II	15-24	20	63	62	467	40	51	135	891
II	25-34	80	110	71	433	94	123	153	415
II	35-44	149	123	133	209	115	106	172	143
II	45-64	67	108	15	108	145	104	50	165

Tabel 8.2: De invloed van de variabelen leeftijd, soort werk en functieniveau op ziekteverzuimcijfers in de onderneming. (het verzuim van deeltijdwerkers als index t.o.v. het verzuim van vergelijkbare voltijdwerkers)

Correctie-variabelen	Verzuim- grootheid	Wekelijkse arbeidsduur (uren)			
		1 t/m 20	21 t/m 32	33 t/m 39	1 t/m 39
Geen correctie	MF	70.2	85.4	102.4	83.6
	GD	125.5	128.3	116.9	124.1
	VP	87.5	104.0	114.5	99.5
Gecorrigeerd voor:					
Soort werk	MF	70.4	86.3	106.9	85.3
	GD	125.8	133.0	126.1	127.6
	VP	88.0	106.2	127.5	103.1
Functieniveau	MF	68.4	83.2	106.2	81.4
	GD	124.5	129.4	123.9	125.3
	VP	84.4	102.3	129.2	98.2
Leeftijd	MF	88.2	102.9	106.2	98.4
	GD	99.6	103.5	101.5	100.7
	VP	85.3	96.5	105.6	92.5
Soort werk x functieniveau	MF	69.2	85.4	107.4	83.5
	GD	125.8	128.5	126.1	125.6
	VP	84.9	103.0	128.9	99.7
Soort werk x leeftijd	MF	87.8	102.9	111.5	100.5
	GD	98.2	106.0	109.9	102.1
	VP	83.8	96.1	117.1	94.4
Functieniveau x leeftijd	MF	83.2	99.6	113.1	95.2
	GD	95.9	101.7	102.5	98.4
	VP	79.2	92.3	116.0	88.7
Soort werk x functieniveau x leeftijd	MF	87.7	101.3	111.8	97.6
	GD	101.1	104.0	111.1	101.9
	VP	83.3	93.8	118.7	91.7

Figuur 8.1: Het ziekteverzuim bij de bedrijfsgegevens naar leeftijd en arbeidsduur

In de eerste plaats maakt de analyse duidelijk dat, evenals bij voltijdwerkers, tussen categorieën deeltijdwerkers verschillen in ziekteverzuim kunnen worden verwacht. Het resultaat van een vergelijking zal daardoor sterk afhankelijk zijn van de samenstelling van de vergeleken groepen deeltijd- en voltijdwerkers.

Ten tweede illustreren de gegevens het groepsspecifieke karakter van het verzuimverschil tussen deeltijd- en voltijdwerkers. Bij het onderzochte bedrijf bleek dit verschil met name afhankelijk te zijn van de leeftijd van de vergeleken werknemers en van de wekelijkse arbeidsduur van de deeltijdwerkers.

8.6 De CCOZ-gegevens

8.6.1 Kenmerken van de vergeleken werknemers

In totaal werden uit het CCOZ-bestand 148 paren van deeltijd- en voltijdwerkers geselecteerd die aan de gestelde criteria van vergelijkbaarheid op de beschikbare variabelen voldeden (zie bijlage III).

Enkele kenmerken van deze paren zijn opgenomen in tabel 8.3.

8.6.2 Verschillen in verzuim: algemeen

Het verzuim van elk der 2 x 148 werknemers over de periode 1979 t/m 1981 werd beschreven in de gebruikelijke verzuimmaten: meldingsfrequentie (MF), gemiddelde duur (GD) en verzuimpercentage (VP). Het verschil in elk van deze maten tussen deeltijd- en voltijdwerkers werd vervolgens voor elk paar afzonderlijk bepaald. De resultaten op deze verzuimmaten voor de totale groep van 148 paren zijn verzameld in tabel 8.4.

Op het eerste gezicht lijken verschillen in het ziekteverzuim van deeltijd- en voltijdwerkers in de onderzochte groep te bestaan, met name bij de duur en het verzuimpercentage.

De standaarddeviaties (s_d) in deze tabel wijzen echter op de betrekkelijkheid van deze constatering. In de eerste plaats wijzen de deviaties vermeld bij voltijd- en deeltijdwerkers op grote verschillen in het verzuim tussen de onderzochte paren werknemers. Op dit punt corresponderen de cijfers met de, bij de bedrijfsgegevens geformuleerde, conclusie dat tussen verschillende soorten werknemers verschillen in verzuim kunnen worden verwacht. Daarnaast blijkt echter ook bij het verzuimverschil tussen de deeltijd- en voltijdwerkers in elk paar van een grote standaarddeviatie sprake te zijn. De ene deeltijdwerker verzuimt meer en een andere minder dan de voltijdwerker in het paar, ook al zijn de deeltijd- en voltijdwerkers in elk paar op een groot aantal kenmerken vergelijkbaar gemaakt.

Tabel 8.3: Enkele kenmerken van de vergeleken paren werknemers

Bedrijf	Korte omschrijving	aantal paren	geslacht	leeftijd	burg. staat	opleidings-niveau	functie
A	Groot electrotechnisch bedrijf	16	M	21	o	laag	bedrijfsopleiding
		37	V	25-35	g	laag	administratief
B	Middelgroot chemisch bedrijf	1	M	25-30	o	laag	technisch-administratief
		7	V	30	g	laag	administratief
		5	V	30-40	g/o	laag	algemene dienst
		1	V	30-35	g	midden	medische dienst
C	Middelgrote instelling voor gezinsverzorging	14	V	25-35	g/o	laag	verzorgster
		24	V	25-35	g/o	laag	helpster
		4	V	25-35	g	midden	diversen
D	Klein tot middelgroot bedrijf in de papiersector	1	M	50-65	g	laag	administratief
		5	V	30-40	g	laag	administratief
		3	V	30-60	g	laag	productie
E	Middelgroot chemisch bedrijf	3	M	20-65	g/o	-	productie
		2	M	40-50	g/o	-	administratief
		25	V	20-50	g	-	administratief

Tabel 8.4: Het ziekteverzuim van de vergeleken paren: algemeen

Verzuimmaat		Deeltijdwerkers	Voltijdwerkers	Vershil
MF	n	148.00	148.00	148.00
	gem.	1.78	1.75	.03
	s _d	1.92	2.18	2.78
GD ¹⁾	n	92.00	92.00	92.00
	gem.	13.30	17.00	3.60
	s _d	17.10	35.70	38.70
VP	n	148.00	148.00	148.00
	gem.	6.30	7.20	.90
	s _d	12.3	22.20	22.20

1) Alleen die paren zijn vergeleken waar zowel bij de voltijd- als bij de deeltijdwerker van verzuim sprake was.

In tabel 8.5 is deze spreiding op een minder globaal niveau beschreven voor de meldingsfrequentie. De randtotalen van deze tabel corresponderen met het gegeven dat tussen de groep deeltijdwerkers en de groep voltijdwerkers weinig verschillen in frequentie en standaarddeviatie aanwijsbaar zijn. De paarsgewijze vergelijking van deeltijd- en voltijdwerkers, weergegeven in de afzonderlijke cellen van deze tabel, maakt echter duidelijk dat deze correspondentie slechts op toeval berust.

Zichtbaar is dat tussen de meldingsfrequentie van een deeltijd- en een voltijdwerker geen systematisch verband aanwezig is. Op de diagonaal, die staat voor volledige correspondentie, komen slechts 33 van de 148 paren voor, terwijl boven en onder de diagonaal respectievelijk 64 en 51 paren te vinden zijn. Met andere woorden, de meldingsfrequentie van een deeltijdwerker die op alle, bij deze analyse, betrokken kenmerken vergelijkbaar is met een voltijdwerker in hetzelfde paar valt nauwelijks te voorspellen uit de meldingsfrequentie van deze voltijdwerker. Hetzelfde kan opgemerkt worden ten aanzien van de gemiddelde duur en het verzuimpercentage. Kendall's rangcorrelatie-coëfficiënt (Noether, 1971) tussen het verzuim van deeltijd- en voltijdwerkers is voor de meldingsfrequentie gelijk aan .05 en voor de duur en het percentage respectievelijk gelijk aan .01 en .08.

Voor deze zwakke relaties kunnen twee redenen worden aangevoerd:

- 1) Zij kunnen het gevolg zijn van factoren van invloed op het verzuim welke niet in de matchingprocedure werden betrokken. Volgens deze redenering zouden de deeltijd- en voltijdwerker in een paar onvoldoende vergelijkbaar zijn.
- 2) Zij kan het gevolg zijn van een combinatie van paren die onderling verschillen in

Tabel 8.5: Overeenkomst binnen de paren tussen de meldingsfrequentie van deeltijd- en voltijdwerker: aantallen paren

Meldingsfrequentie van de deeltijdwerker	Meldingsfrequentie van de voltijdwerker							Totaal
	0	.1 - 1.0	1.1 - 2.0	2.1 - 3.0	3.1 - 4.0	4.1 - 5.0	5.0	
0	10	13	3	2	3	3	1	35
.1 - 1.0	5	11	8	4	5	1	1	35
1.1 - 2.0	4	8	9	9	2	1	0	33
2.1 - 3.0	3	3	4	2	2	2	0	16
3.1 - 4.0	2	3	2	2	0	1	0	10
4.1 - 5.0	2	2	0	0	1	1	3	9
> 5.0	5	0	3	1	1	0	0	10
Totaal	31	40	29	20	14	9	5	148

variabelen relevant voor de verhouding tussen het ziekteverzuim van deeltijd- en voltijdwerkers. Deze verhouding zou bijvoorbeeld leeftijdsafhankelijk kunnen zijn.

Deze twee mogelijkheden kunnen worden onderzocht. De resultaten worden besproken in de volgende paragraaf.

8.6.3 Verzuimverschillen: groepsspecifiek

In het geval de verhouding tussen het ziekteverzuim van deeltijd- en voltijdwerkers afhankelijk is van kenmerken van de vergeleken werknemers, zal deze afhankelijkheid zichtbaar worden via een splitsing van de 148 paren in subgroepen op basis van deze kenmerken. Tussen de gevormde subgroepen zullen, in dat geval, verschillen in deze verhouding bestaan, terwijl de spreiding binnen de groepen kleiner zal zijn.

In het geval een kenmerk geen relatie heeft tot het ziekteverzuimverschil tussen deeltijd- en voltijdwerkers zal bij de vorming van subgroepen naar dit kenmerk geen verandering optreden. De subgroepen zullen niet verschillen in de ziekteverzuimverhouding en evenmin kan een systematische reductie van de spreiding worden verwacht. Via splitsing in subgroepen kan dus verkend worden of één of meerdere variabelen relevant zijn ten aanzien van het verschil in verzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers.

In principe komen alle beschikbare persoons- en functiekenmerken voor een dergelijke verkenning in aanmerking. Om betrouwbaarheidsredenen werd de analyse echter beperkt tot die variabelen waarop voldoende variantie over de paren aanwezig was. Aan deze voorwaarde voldeden de variabelen bedrijf, geslacht, burgerlijke staat, leeftijd, aantal uren per week en aantal dagen per week.

De resultaten voor de variabelen bedrijf, geslacht en burgerlijke staat zijn opgenomen in bijlage IV. Bij deze drie variabelen worden weliswaar verschillen op de verzuimraten tussen subgroepen aangetroffen, maar gezien de bijbehorende standaarddeviaties kan hieraan weinig betekenis worden gehecht. Het verzuimverschil tussen deeltijd- en voltijdwerkers lijkt niet te worden beïnvloed door het bedrijf waarin zij werkzaam zijn en evenmin door het geslacht of de burgerlijke staat van de vergeleken werknemers.

Een soortgelijk beeld zien we bij de variabele leeftijd, waarvoor de resultaten zijn vermeld in tabel 8.6.

Ook hierbij bestaat weinig aanleiding om een verband met het verzuimverschil tussen deeltijd- en voltijdwerkers te veronderstellen. Ook een minder globale berekening leidt tot dezelfde conclusie.

Tabel 8.6 Het ziekteverzuim van de vergeleken paren: naar leeftijd

Verzuim- maat	leeftijd (jaren)	deeltijdwerkers			voltijdwerkers			verschil		
		n	gem.	s _d	n	gem.	s _d	n	gem.	s _d
MF	≤ 30	79	2.00	2.14	79	1.78	2.63	79	.22	3.28
	31-40	31	1.60	1.82	31	2.02	1.75	31	-.42	2.21
	> 40	38	1.45	1.46	38	1.47	1.29	38	-.01	1.95
GD	≤ 30	44	11.1	13.4	44	16.8	34.8	44	- 5.7	37.2
	31-40	20	13.0	15.5	20	7.0	4.0	20	5.9	16.1
	> 40	28	17.2	22.5	28	24.5	47.2	28	- 7.3	50.8
VP	≤ 30	79	7.2	13.1	79	8.7	29.5	79	- 1.5	27.7
	31-40	31	5.8	15.6	31	4.3	5.3	31	1.5	15.8
	> 40	38	4.9	6.2	38	6.5	9.5	38	- 1.6	11.6

Kendall's rangcorrelatie-coëfficiënt tussen de exacte leeftijd van de werknemers in een paar en het verzuimverschil is nauwelijks van nul te onderscheiden (tabel 8.7).

Tabel 8.7: De relatie tussen het verzuimverschil per paar en de variabelen leeftijd en arbeidsduur (r = Kendall's rangcorrelatie-coëfficiënt).

	FR	GD	VP
Leeftijd	.01	-.02	.00
Arbeidsduur	.09	.03	.05

Ook bij de arbeidsduurvariabelen is sprake van grote variaties binnen categorieën gevormd door het aantal gewerkte dagen en het aantal gewerkte uren per week. Daarnaast valt echter een duidelijke tendens in het verzuim in relatie met de wekelijkse arbeidsduur te constateren.

Blijkens tabel 8.8 onderscheiden de groepen deeltijdwerkers met een kortere werkweek zich van voltijdwerkers door een lagere meldingsfrequentie en een lager verzuimpercentage. Bij arbeidsduurcategorieën met een langere werkweek lijkt hiervan nauwelijks sprake.

dat tussen groepen deeltijdwerkers, onderscheiden naar arbeidsduur, van voldoende grootte, aantoonbare verschillen in ziekteverzuim zullen bestaan.

8.7 Samenvatting der resultaten

De resultaten van de analyses verricht op de bedrijfs- en CCOZ-gegevens verlenen beide steun aan de verwachting dat het ziekteverzuim van deeltijdwerkers over het algemeen lager zal zijn dan dat van voltijdwerkers.

Beide analyses wijzen echter ook op het voorwaardelijke karakter van dit fenomeen. Sommige groepen deeltijdwerkers onderscheiden zich positief en andere negatief van voltijdwerkers in hun verzuim; het gegeven dat in de literatuur en ook bij de onderzochte groepen werknemers meestal een lager verzuim van deeltijdwerkers wordt geconstateerd komt voort uit een de relatief grote omvang van de eerstgenoemde groep deeltijdwerkers.

Welke factoren ten grondslag liggen aan deze verschillen tussen groepen deeltijdwerkers is minder duidelijk. De analyse van de bedrijfsgegevens laat zien dat werkgebonden factoren, zoals "soort werk" en "functieniveau" van weinig betekenis zijn voor deze verschillen. Een persoonskenmerk zoals de leeftijd blijkt daarentegen wel van invloed. Terwijl, globaal genomen, jonge deeltijdwerkers een, in al zijn aspecten, hoger verzuim vertonen dan voltijdwerkers blijkt het omgekeerde bij oudere deeltijdwerkers. Met name de categorie vrouwelijke deeltijdwerkers rond 30 jaar onderscheidt zich bij dit bedrijf door een lager ziekteverzuim.

Bij de analyse van de CCOZ-gegevens werd daarentegen geen duidelijke relatie met de leeftijd geconstateerd. Weliswaar zijn verschillen tussen leeftijdsgroepen van deeltijdwerkers aanwijsbaar, maar ook blijkt uit deze analyse welke grote verschillen tussen deeltijdwerkers met gelijke leeftijd kunnen worden verwacht. Hetzelfde bleek bij deze gegevens het geval te zijn bij de variabelen bedrijf, geslacht en burgerlijke staat. Het verzuimverschil tussen deeltijd- en voltijdwerkers lijkt niet te worden beïnvloed door het bedrijf waarin zij werkzaam zijn en evenmin door het geslacht, de burgerlijke staat of de leeftijd van de vergeleken werknemer.

Opmerkelijk zijn, tenslotte, de resultaten met betrekking tot de variabele arbeidsduur. Zowel bij de bedrijfs- als bij de CCOZ-gegevens was sprake van een relatie tussen de wekelijkse arbeidsduur van deeltijdwerkers en het verschil in verzuim met voltijdwerkers. Bij de bedrijfsgegevens verzuimen deeltijdwerkers met een arbeidsduur korter dan 20 uur duidelijk minder frequent dan vergelijkbare voltijdwerkers. De groep met een arbeidsduur van 21 tot en met 32 uur verschilt veel minder van voltijdwerkers, terwijl deeltijdwerkers werkzaam gedurende meer dan 32 uur een hoger verzuim dan voltijdwerkers vertonen. Ook de CCOZ-gegevens wijzen op eenzelfde relatie van de meldingsfrequentie van deeltijdwerkers met de arbeidsduur.

Een relatie die bovendien, gezien de samenstelling van de onderzochte groep deeltijdwerkers, nauwelijks verklaard kan worden uit registratie-technische factoren, zoals besproken in hoofdstuk 7.

Ook maken deze gegevens duidelijk dat het slechts een zwakke relatie betreft. Gegeven de arbeidsduur bestaat een grote spreiding in verzuimverschillen tussen deeltijd- en voltijdwerkers.

8.8 Slotopmerkingen

De resultaten van de verrichte analyses wezen over het algemeen op een lager verzuim van deeltijdwerkers in vergelijking met voltijdwerkers. Gezien het gegeven dat geen relatie van dit verzuimverschil met functiekenmerken kon worden aangetoond mag aangenomen worden dat ditzelfde ook bij werknemers in andere bedrijfssectoren het geval zal zijn. Ook de schaarse literatuurgegevens, besproken aan het begin van dit hoofdstuk, wijzen in deze richting.

Hoewel misschien interessant op landelijk niveau is deze conclusie op een lager (bedrijfs- of individueel) niveau van minder betekenis. Ten eerste werd uit de analyses duidelijk dat bij een "zuivere" vergelijking tussen deeltijd- en voltijdwerkers de verschillen in ziekteverzuim slechts klein zullen zijn. Ten tweede vallen deze verschillen in het niet bij de onderlinge verschillen in het verzuim die tussen "vergelijkbare" deeltijdwerkers bestaan. Met andere woorden, de arbeidsduur alleen vormt een slechte voorspeller van de hoogte van het ziekteverzuim. Niet gesteld kan worden dat bij vervanging van voltijd-personeel door deeltijdwerkers op dezelfde arbeidsplaats een daling in het verzuim zal optreden. Het verzuimeffect zal mede afhankelijk zijn van andere factoren. De vraag welke factoren dit zijn kan niet goed worden beantwoord op grond van de verkregen resultaten. Weliswaar bestaat een indicatie dat de leeftijd hierbij een rol kan spelen, maar gezien de resultaten bij de CCOZ-gegevens kan aan deze variabele weinig verklarende betekenis worden gehecht. Hetzelfde kan worden opgemerkt over de andere, in het onderzoek betrokken, variabelen. Een verklaring van het verzuimverschil tussen deeltijd- en voltijdwerkers zal, kortom, in een andere richting moeten worden gezocht. In welke richting staat ter discussie in het volgende hoofdstuk.

9 Discussie

9.1 Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk werd geconcludeerd dat tussen het verzuim van een deeltijd- en van een vergelijkbare voltijdwerker slechts een zwak verband lijkt te bestaan. Bovendien kon niet worden aangetoond dat bij specifieke categorieën van deeltijdwerkers van een sterkere relatie sprake is. Op basis van de beschikbare gegevens kan nauwelijks een uitspraak over het ziekteverzuim van een deeltijdwerker worden gedaan. Bekend is slechts dat de kans op een deeltijdwerker met een lager verzuim dan een voltijdwerker toeneemt naarmate de wekelijkse arbeidsduur van de deeltijdwerker afneemt. De vraag is of deze conclusie verenigbaar is met het belasting-belastbaarheidsmodel en, zo ja, welke factoren verantwoordelijk zijn voor dit resultaat.

9.2 Onderzoeksopzet en het belasting-belastbaarheidsmodel

Bij de onderzoeksopzet werd gestreefd naar een maximale vergelijkbaarheid tussen deeltijd- en voltijdwerkers naar individuele belastbaarheid en arbeidsbelasting. Dit streven werd gerealiseerd met behulp van de beschikbare variabelen. Gezien de resultaten kan gesteld worden dat deze variabelen kennelijk onvoldoende zijn om alle variantie tussen het ziekteverzuim van deeltijd- en voltijdwerkers te verklaren. Dit blijkt met name uit de standaarddeviaties berekend bij de CCOZ-gegevens en zal, gezien het geringe aantal variabelen, ook bij de bedrijfsgegevens het geval zijn. Ongetwijfeld zal een deel van deze onverklaarde variantie te wijten zijn aan toevallige factoren. Voor een ander deel kan deze variantie echter ook het gevolg zijn van "onzuiverheid" van de vergelijking tussen deeltijd- en voltijdwerkers. Met andere woorden, het kan zijn dat de vergeleken deeltijd- en voltijdwerkers niet op alle verzuimrelevante factoren vergelijkbaar zijn. Te denken valt hierbij met name aan factoren gelegen in de vrije tijd (Smulders, 1983). Hieruit laat zich de grote variantie bij zowel voltijd- als deeltijdwerkers als het zwakke verband tussen het verzuim van "vergelijkbare" deeltijd- en voltijdwerkers verklaren.

9.3 Ziekteverzuim versus arbeidsduur

Ondanks alle beperkingen lijken de resultaten de conclusie te wettigen dat een positief verband tussen arbeidsduur en ziekteverzuim bestaat. De praktische betekenis van deze conclusie is echter beperkt. In de eerste plaats zal het verzuim van een werknemer afhangen van de verhouding tussen belasting en belastbaarheid, welke

mede afhankelijk is van de herstel mogelijkheden gedurende de vrije tijd. Het positieve verband tussen arbeidsduur en ziekteverzuim zegt weinig over deze onderliggende factoren. Gesteld kan slechts worden dat naarmate de wekelijkse arbeidsduur toeneemt een relatief ongunstige verhouding tussen de arbeidsbelasting en de mogelijkheden tot belastbaarheidsherstel in de vrije tijd lijkt te bestaan.

Aannemende dat de belasting uit arbeid toeneemt met de tijd besteed aan arbeid, laat dit drie alternatieve mogelijkheden open:

- de vrije-tijdsbelasting verschilt niet tussen werknemers met een verschillende wekelijkse arbeidsduur;
- de vrije-tijdsbelasting neemt toe naarmate de arbeidsduur afneemt, maar minder dan de toename van de belasting uit arbeid;
- de vrije-tijdsbelasting neemt af naarmate de arbeidsduur afneemt.

Welke van deze drie mogelijkheden van toepassing is kan op basis van de beschikbare informatie niet worden uitgemaakt. Bedenken we echter dat in veel gevallen de wekelijkse arbeidsduur begrensd wordt door de omvang van de vrije tijds activiteiten, dan lijkt alternatief twee de voorkeur te verdienen.

Belangrijker dan deze conclusie is echter dat, hoe dan ook, de vrije-tijdsbelasting van invloed zal zijn op het evenwicht tussen belasting en belastbaarheid. Een invloed die aan belang zal winnen naarmate de hoeveelheid vrije tijd toeneemt. Bovendien zal gelden dat de besteding van de vrije tijd buiten het gezichtsveld van de betaalde werkkring valt.

Kortom, naarmate de arbeidsduur afneemt neemt het belang van niet controleerbare vrije-tijdsfactoren op het ziekteverzuim toe. Het ziekteverzuim wordt in mindere mate voorspelbaar uit functiekennmerken en zal in sterkere mate afhankelijk zijn van de persoonlijke omstandigheden van de individuele werknemer.

9.4 Verder onderzoek

De vraag kan gesteld worden of verder onderzoek wenselijk is, en zo ja, welke onderwerpen voor onderzoek in aanmerking komen. Deze vraag kan, o.i., niet zonder meer worden beantwoord. In de eerste plaats is de vraag naar verschillen in ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers blijkens voorgaande analyses nauwelijks beantwoordbaar. Verschillen tussen beide soorten werknemers worden, naast de wekelijkse arbeidsduur door een veelvoud aan factoren bepaald, welke zich niet lenen voor een beschrijving in algemene zin. Met andere woorden, het verzuim van een deeltijdwerker zal in de praktijk altijd een grote mate van onvoorspelbaarheid bevatten. Een probleem, waaraan verder onderzoek van hetzelfde type als in het rapport besproken, weinig zal kunnen veranderen.

Verder onderzoek kan echter wel plaatsvinden naar de betekenis van de vrije tijd ten aanzien van het ziekteverzuim. In de eerste plaats is onderzoek gewenst naar de aard en omvang van activiteiten buiten de betaalde werkring. In de tweede plaats dient nagegaan te worden hoe de totale belasting van een deeltijdwerker zich verhoudt tot die van een voltijdwerker. Tezamen genomen kan vervolgens de vraag aan de orde worden gesteld of bij deeltijdwerkers sprake is van een gezondere aard en/of verdeling en/of mate van activiteiten in vergelijking met voltijdwerkers. Het zal afhangen van het antwoord op deze vraag of de vraag naar het ziekteverzuim van deeltijdwerkers in vergelijking met voltijdwerkers van een antwoord kan worden voorzien.

10 Samenvatting

Vraagstelling

In dit rapport staat de volgende vraag centraal:

"Hoe verhoudt het ziekteverzuim van deeltijdwerkers zich tot het verzuim van voltijdwerkers?"

Deze vraag vormt een onderdeel (C1) van het onderzoeksprogramma "Sekundaire Analyses" dat bij de Stichting CCOZ in uitvoering is. Hierin worden twee onderwerpen genoemd die een nadere studie vereisen. Het eerstgenoemde onderwerp betreft de effecten van deeltijdwerk op de berekende verzuimgrootheden; het tweede betreft verschillen in verzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers.

Bij de behandeling van deze onderwerpen in dit rapport staat dit laatste punt centraal.

Meer precies geformuleerd gaat het hierbij om de vraag naar verschillen in geregistreerd ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers die in relatie staan tot, en uitsluitend verklaard kunnen worden uit, verschillen in de wekelijkse arbeidsduur van de vergeleken werknemers. Bij deze "zuivere" vergelijking van het ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers dient aan een tweetal zaken aandacht te worden besteed:

- 1) Administratieve verschillen bij de registratie van het ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers;
- 2) Andere verzuimrelevante verschillen tussen deeltijd- en voltijdwerkers.

Het eerstgenoemde punt valt samen met de vraag naar het effect van deeltijdwerk op de berekende verzuimgrootheden.

Het tweede punt richt de aandacht op andere factoren die een vergelijking tussen het verzuim van beide groepen kunnen verstoren.

Administratieve verschillen bij de registratie van het ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers

Bij de berekening van ziekteverzuimcijfers wordt in het algemeen geen onderscheid gemaakt tussen voltijd- en deeltijdarbeid. Het verzuim van deeltijdwerkers wordt berekend alsof zij gedurende een volle week werkzaam zijn.

Voor een deeltijdwerker geldt echter dat deze zich slechts ziek of hersteld zal melden op dagen waarop hij of zij op het werk verwacht wordt. Administratieve verschillen zullen daarom ontstaan in die gevallen waarbij verschillen in deze meldingsgelegenheid bestaan. Of, met andere woorden, alleen bij deeltijdwerkers

werkzaam op minder dagen dan normaal kunnen verschillen in verzuimcijfers ten gevolge van de gehanteerde berekeningswijze optreden.

Of, en zo ja in welke mate, een vertekening van het verzuimcijfer van deze deeltijdwerkers te verwachten valt, wordt in dit rapport nagegaan met behulp van een zgn. "administratief" model. Dit model, ontwikkeld in een eerdere studie (Vrijhof, 1984), biedt de mogelijkheid om de relatie tussen de werkelijke ziekte-incidentie en het geregistreerde verzuim te kwantificeren.

Toepassing van dit model geeft de volgende resultaten:

- 1) In het geval gebruik wordt gemaakt van verzuimgrootheden gedefinieerd op basis van kalenderdagen zal de verzuimfrequentie van deeltijdwerkers lager en de gemiddelde duur hoger zijn dan van een voltijdwerker met eenzelfde ziekte-incidentie.

Deze verschillen nemen toe naarmate het aantal dagen waarop wordt gewerkt afneemt. Bij een deeltijdwerker werkzaam op vier dagen per week is het verschil in meldingsfrequentie minder dan 4% en neemt de gemiddelde duur nauwelijks toe. Bij een deeltijdwerker werkzaam op slechts één dag per week bedraagt het verschil in meldingsfrequentie daarentegen bijna 20% en is de geregistreerde duur zo'n drie dagen langer.

Het verzuimpercentage blijkt echter niet afhankelijk van het aantal gewerkte dagen per week. In hun verzuimpercentage zijn deeltijd- en voltijdwerkers dus wel direct vergelijkbaar.

- 2) In het geval gebruik gemaakt wordt van verzuimgrootheden gedefinieerd op basis van werkdagen zijn de resultaten omgekeerd en bovendien dramatischer. De meldingsfrequentie is reeds bij een 4-daagse werkweek 20% hoger maar wordt bij een één-daagse werkweek maar liefst vier maal zo groot als bij een voltijdwerker met dezelfde ziekte-incidentie.

De verzuimduur is daarbij altijd lager bij een deeltijdwerker; het verschil bedraagt ruim een dag bij een vier-daagse werkweek oplopend tot bijna zes dagen bij een één-daagse werkweek.

Het gegeven dat het verzuimpercentage ook bij deze definitie van verzuimgrootheden niet afhankelijk is van het aantal gewerkte dagen kan in dit licht slechts als een schrale troost worden beschouwd.

Resumerend kan worden geconcludeerd dat het gebruik van verzuimgrootheden gedefinieerd op basis van werkdagen bij de registratie van het verzuim van deeltijdwerkers dient te worden ontraden. Het gebruik van grootheden op basis van kalenderdagen ontmoet minder bezwaren. Hierbij kunnen grote verschillen in meldingsfrequentie en verzuimduur slechts worden verwacht bij groepen deeltijdwerkers

die relatief schaars zijn. In elk geval dient echter bij de interpretatie van verzuimcijfers van deeltijdwerkers met de mogelijkheid van registratie-technische verschillen rekening te worden gehouden.

Andere verzuimrelevante verschillen tussen deeltijd- en voltijdwerkers

Naast een verschil in arbeidsduur is aannemelijk dat tussen deeltijd- en voltijdwerkers andere verschillen kunnen bestaan, die van invloed zijn op de hoogte van het ziekteverzuim. Verschillen die in feite los staan van de wekelijkse arbeidsduur, maar daarentegen wel van invloed zijn op de verhouding tussen het verzuim van deeltijd- en voltijdwerkers.

Een globale indruk van deze verschillen werd verkregen aan de hand van gepubliceerd statistisch materiaal. Blijkens deze gegevens verschillen de deeltijdwerkers als groep in bijna alle denkbare kenmerken van de groep voltijdwerkers.

In de eerste plaats vinden we deeltijdwerkers slechts in een beperkte groep van bedrijfssectoren: deeltijdwerkers zijn vooral te vinden binnen de dienstensector en zijn in veel mindere mate vertegenwoordigd binnen de nijverheid.

In de tweede plaats treffen we deeltijdwerkers vooral aan in dienstverlenende functies, in mindere mate in administratieve- en commerciële functies, terwijl in andere functies het aandeel van deeltijdwerk schaars te noemen is. Bovendien bestaan aanwijzingen dat deeltijdwerkers binnen deze functies vooral op de lagere niveaus te vinden zijn.

Daarnaast zijn duidelijke verschillen te constateren tussen persoonskenmerken van deeltijd- en voltijdwerkers. Het merendeel (80%) der deeltijdwerkers bestaat uit vrouwen, terwijl relatief meer vrouwen (50%) dan mannen (5%) in deeltijd werkzaam zijn. Deeltijdarbeid valt grotendeels samen met vrouwenarbeid. Verreweg de grootste groep deeltijdwerkers bestaat uit vrouwen boven dertig jaar. Deze groep bestaat voor het merendeel uit gehuwde vrouwen, waarvan de kinderen schoolgaand of "uit huis" zijn. Vaak betreft het hierbij zgn. "herintreders", die na een onderbreking weer op de arbeidsmarkt terugkeren als deeltijdwerker.

Tenslotte zijn de motieven om in deeltijd te werken interessant. Hoewel de gegevens op dit punt schaars zijn, wijzen zij in de richting van een actieve besteding van de "vrije" tijd. Vaak wordt gekozen voor deeltijdwerk wegens huiselijke verplichtingen, studie of een andere vorm van actieve tijdsbesteding. Het argument om "iets omhanden te hebben" treffen we daarentegen nauwelijks aan.

Gezien het bovenstaande kan gesteld worden dat een eerlijke vergelijking van het verzuim van deeltijd- en voltijdwerkers in het algemeen niet mogelijk zal zijn. Beide groepen verschillen, behalve naar arbeidstijd, daartoe in te veel andere verzuimrele-

vante kenmerken. Bij een evaluatie van het verzuim van deeltijdwerkers zal minimaal op een aantal van deze kenmerken controle mogelijk moeten zijn.

Onderzoeksopzet

Een uitspraak over het ziekteverzuim van deeltijdwerkers in vergelijking met dat van voltijdwerkers heeft slechts betekenis voor zover deze werknemers op niet-arbeidstijd-gerelateerde kenmerken vergelijkbaar zijn. Deze vergelijkbaarheid vormt de achtergrond van de gekozen onderzoeksopzet. Gestreefd werd naar een opzet waarin een maximale vergelijkbaarheid tussen deeltijd- en voltijdwerkers op verzuimrelevante kenmerken kan worden verwacht. Gezien het secundaire karakter van de analyses wordt dit streven begrensd door de beschikbare data. Deze bestonden in concreto uit:

- bedrijfsgegevens over het ziekteverzuim van vrouwelijke werknemers in 1981 onderscheiden naar de variabelen: soort personeel, leeftijd, functieniveau en arbeidsduur;
- CCOZ-gegevens over het ziekteverzuim over 1979 t/m 1981 van individuele werknemers gekenmerkt naar een groot aantal functie- en persoonsvariabelen.

Bij beide data werd vergeleken tussen deeltijd- en voltijdwerkers die op zoveel mogelijk variabelen gelijk zijn.

Bij de bedrijfsgegevens moest deze vergelijking beperkt blijven tot een vergelijking op subgroepsniveau, waarbij de groepen gevormd werden door kruising van de vier beschikbare variabelen. Bij de CCOZ-gegevens kon een paarsgewijze vergelijking worden toegepast waarbij elk paar bestond uit een voltijdwerker en een deeltijdwerker die elkaars evenbeeld vormen.

Resultaten

De resultaten van de analyses verricht op de bedrijfs- en CCOZ-gegevens verlenen beide steun aan de verwachting dat het ziekteverzuim van deeltijdwerkers over het algemeen lager zal zijn dan dat van voltijdwerkers. Beide analyses wijzen echter ook op het voorwaardelijke karakter van dit fenomeen.

Sommige groepen deeltijdwerkers onderscheiden zich positief en andere daarentegen negatief van voltijdwerkers in hun verzuim; het gegeven dat meestal een lager verzuim van deeltijdwerkers wordt geconstateerd kan worden verklaard uit een oververtegenwoordiging van de eerstgenoemde groepen werknemers.

Welke factoren ten grondslag liggen aan deze verschillen tussen groepen deeltijdwerkers is minder duidelijk. De analyse van de bedrijfsgegevens laat zien dat werkgebonden factoren van weinig betekenis zijn. Een persoonskenmerk, zoals de

leeftijd, blijkt daarentegen wel van invloed. Bij de analyse der CCOZ-gegevens blijkt echter geen duidelijke relatie met de leeftijd te bestaan. Weliswaar zijn ook bij deze laatste analyse verschillen tussen leeftijdsgroepen aanwijsbaar, maar tevens blijken gelijksoortige verschillen binnen groepen deeltijdwerkers van gelijke leeftijd te bestaan. Gezien dit resultaat kan aan leeftijdsafhankelijke verschillen in ziekteverzuim tussen deeltijd- en voltijdwerkers niet al te veel betekenis worden gehecht. Hetzelfde kan opgemerkt worden ten aanzien van andere variabelen. Een uitzonderingspositie wordt ingenomen door de variabele arbeidsduur. Zowel bij de bedrijfs- als bij de CCOZ-gegevens is sprake van een relatie tussen de wekelijkse arbeidsduur van deeltijdwerkers en het verschil in verzuim met voltijdwerkers. Bij de bedrijfsgegevens verzuimen deeltijdwerkers met een arbeidsduur korter dan 20 uur duidelijk minder frequent dan vergelijkbare voltijdwerkers. De groep met een arbeidsduur van 21 t/m 32 uur verschilt veel minder van voltijdwerkers, terwijl deeltijdwerkers werkzaam gedurende meer dan 32 uur een hoger verzuim vertonen. Ook de CCOZ-gegevens wijzen in dezelfde richting.

Slotopmerkingen

Gezien de resultaten van de analyses kan over het ziekteverzuim van deeltijdwerkers in zijn algemeenheid weinig worden gezegd. In de eerste plaats omdat de verschillen tussen deeltijd- en voltijdwerkers bij een nauwkeurige analyse slechts klein blijken te zijn. In de tweede plaats omdat tussen deeltijdwerkers onderling grote verschillen in verzuim blijken te bestaan. In de discussie van dit rapport wordt uitvoerig ingegaan op een mogelijke verklaring van deze onbevredigende stand van zaken. Uitgaande van een beschrijving van ziekteverzuim in termen van een belasting-belastbaarheidsmodel wordt de aandacht gericht op het aspect "vrije tijd", dat noodgedwongen niet bij voorgaande analyses werd betrokken. Gesteld wordt dat de vrije-tijdsbesteding een wezenlijk en belastend onderdeel vormt van de activiteiten van een deeltijdwerker.

Vast staat dat de invloed van de vrije tijd op het ziekteverzuim van een deeltijdwerker groter kan zijn dan bij een voltijdwerker. Om deze reden zal, omgekeerd, de relatie tussen arbeid en ziekteverzuim bij een deeltijdwerker zwakker zijn. Onderzoek dat zich beperkt tot de factoren verbonden aan de (betaalde) arbeid zal daarom slechts een deel van de werkelijkheid kunnen belichten. Voor een beter begrip van het ziekteverzuim van deeltijdwerkers zal tevens de vrije-tijdsbesteding in de onderzoeksofzet dienen te worden betrokken.

Noten

Hoofdstuk 7

1. Zie voor een uitgebreide toelichting over deze effecten: Vrijhof (1984).

Hoofdstuk 8

1. De criteria gehanteerd bij de samenstelling van deze paren van deeltijd- en voltijdwerkers zijn opgenomen in bijlage III.
2. $\text{Index} = (\text{waarde op de verzuimmaat der voltijdwerkers in de groep}) : (\text{waarde op de verzuimmaat der deeltijdwerkers in dezelfde groep}) \times 100$.
3. De overige groepen werden om betrouwbaarheidsredenen van deze analyse buitengesloten.
4. Gezien het gegeven dat het merendeel der deeltijdwerkers werkzaam is op basis van een gedeeltelijke werkdag kan dit verschil nauwelijks verklaard worden uit registratie-technische factoren (zie hfdst. 7).

Literatuur

- Albers, O., Huizinga H., Nennie, J.A. en J.F.M. Strijbos. Deeltijdarbeid. Deventer: Kluwer, 1983.
- Bruyn-Hundt, M. Deeltijdwerk. Deventer: Van Loghum Slaterus, 1982.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS):
Arbeidskrachtentelling 1973 Den Haag: Staatsuitgeverij, 1976.
Arbeidskrachtentelling 1975 Den Haag: Staatsuitgeverij, 1979.
Arbeidskrachtentelling 1977 Den Haag: Staatsuitgeverij, 1980.
Arbeidskrachtentelling 1979 Den Haag: Staatsuitgeverij, 1982.
Statistisch Zakboek 1982. Den Haag: Staatsuitgeverij, 1982.
Sociale Maandstatistiek, 1981, 11, 81-95
Sociale Maandstatistiek, 1982, 8, 16-19.
Sociale Maandstatistiek, 1983, 6, 14-19.
- Couzijn, J.C.M., Jansen, J.F.J. en P.J. Welp. Deeltijdarbeid, wat heb je eraan? Intermediair, 15, 1979, 23-31.
- Crone, F.J.M., Driehuis, W., Lutz, C.H.M. en B.M. Sanders. Verslag van een onderzoek in het kader van het experiment bevordering deeltijdarbeid; deel 2: de ERBDTA. Den Haag: Min. van Soc. Zaken en Werkgel., 1982.
- Demenint, M., Tervaert, S.C., e.a. Deeltijdarbeid: een tovermiddel? Leiden: R.U. Leiden, A & W, 1982.
- Draaisma, D. en P.G.W. Smulders. Ziekteverzuim en het bedrijf; achtergronden, registratie, onderzoek en mogelijke maatregelen. Leiden: Stenfert Kroese, 1978.
- Driehuis, W. en P.A. de Vrije. Verslag van een vooronderzoek in het kader van het experiment bevordering deeltijdarbeid; deel 1: Literatuurstudie. Den Haag, Min. van Soc. Zaken en Werkgel., 1981.
- Werkgroep E.D.O. Emancipatie en deeltijdarbeid als aspecten van het overheids beleid: De deeltijdwerkers bij de ministeries. Den Haag: Soza, 1978.
- F.N.V. Een deel van het geheel; F.N.V-visie op deeltijdarbeid. Amsterdam: F.N.V., 1981.
- Gerards, H. Gravendeel, A. Haren Noman, D.J. van, e.a. Deeltijdarbeid. Den Haag: Staatsuitgeverij, 1980.
- Hallaire, J. Part-time employment; its extent and its problems. Parijs: OECD, 1968.
- Jong, J.R. de, C.J.H. Intven en P. Visser. Beter ten halve gewerkt? Leiden, 1974.
- Kruidenier H.J. Ziekteverzuim 1977-1980. Amsterdam: Stichting CCOZ, 1982.
- Noether, G.E. Introduction to statistics; a nonparametric approach. Boston: Houghton Mifflin, 1971.
- Nederlandse Spoorwegen. Deeltijdarbeid; kosten en baten. Utrecht, 1983.

- Oudijk, C. Sociale atlas van de vrouw, 1983. Den Haag: Staatsuitgeverij, 1983.
- Philipsen, H. Afwezigheid wegens ziekte. Groningen: Wolters Noordhoff, 1969.
- PTT, hoofddirectie personeelszaken. Part-time arbeid bij de PTT. Den Haag, 1978.
- Schellart-Hokkeling, P.C.M. en N.A.M. Schellart. Het ziekteverzuim van de gehuwde vrouw; een verkennend onderzoek. T. Soc. Geneeskunde, 55, 1977, 42-50.
- Schoemaker, N., Gageldonk, A. van, Demenint, H. en A. van Vianen. Deeltijdarbeid in het bedrijf. Alphen aan den Rijn: Samsom, 1981.
- Smulders, P.G.W. Personal, nonwork and work characteristics in male and female absence behavior. Journal of Occupational Behaviour, 4, 1983, 285-295.
- Vroege, D. Verkenningen rond het concept belasting-belastbaarheid. T. Soc. Geneesk., 60, 1982, 793-798.
- Vroege, D. Het cybernetisch model als vorm van populatierespons. T. Soc. Geneesk., 60, 1982, 857-860.
- Vroege, D. Ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en sterfte in relatie tot het Nederlandse arbeidsproces. T. Soc. Gezondheidsz., 61, 1983, 920-927.
- Vrooland, V.Chr. (red). Werk en gezondheid. Alphen a/d Rijn: Samsom, 1982.
- Vrijhof, B.J. Weekpatronen in het ziekteverzuim. Amsterdam: Stichting CCOZ, 1984.

Bijlagen

- Bijlage I: Enige verzuimgegevens van deeltijdwerkers uit andere publikaties.
- Bijlage II: Het verzuim van enkele groepen deeltijdwerkers in het bedrijf; index t.o.v. het verzuim van voltijdwerkers in dezelfde groep.
- Bijlage III: Vergelijkbaarheidscriteria bij de samenstelling der paren.
- Bijlage IV: Het ziekteverzuim van de vergeleken paren naar bedrijf, geslacht en burgerlijke staat.
- Bijlage V: Het effect van de ontbrekende meldingsgelegenheid op verzuimcijfers: schattingsmethodiek.

Bijlage I Enige verzuimgegevens van deeltijdwerkers uit andere publikaties

Het ziekteverzuim per bedrijf in 1971 en 1972

Onderzochte bedrijven	Jaar	Ziekteverzuim- percentage		Opmerkingen
		deeltijd- werkers	voltijd- werkers	
Adm.-fin. instelling	70/71	13	16	Gehuwde vrouwen
Confectiebedrijf	1971	9	7	
Bank	1972	5	4	
Grootwinkelbedrijf	1972		5	Alle werknemers
Adm.-fin., overh. inst.	1972	14	22	Gehuwde vrouwen
Fabriek van genotmidd.	1972	10	8	
Fototechnisch bedrijf	1972	10	9	Gehuwde vrouwen
Ziekenhuis: Huishoud.	1971	10	4	
Gediplom.	1971	6	6	
Para-med.	1971	3	3	
Montagebedrijf	1969	8	4	
	1970	8	9	
	1971	9	13	
Uitzendbureau				
. Slapend bestand	1972	3	7	
. Werkend bestand	1972	2	4	

Bron: De Jong (1974)

Ziekteverzuim in Engeland

	deeltijdwerkers	voltijdwerkers
aantal keren verzuim per jaar	3,5	5,7
aantal dagen verzuim per jaar	5,4	12,6

Bron: Hallaire(1968)

Bijlage I: vervolg

Ziekteverzuim van werkende vrouwen in Frankrijk

	aantal werkuren	gemiddeld verzuim
	48	9.0 %
	43	8.3 %
	42	8.0 %
	40	5.7 %

Bron: Hallaire (1968)

Ziekteverzuimpercentages bij de PTT

	deeltijdwerkers	voltijdwerkers
1973	5.8	6.4
1974	6.1	6.9
1975	5.9	6.8

Bron: PTT-rapport (1978)

GAK-cijfers district Haarlem, 1974; gehuwde vrouwen

aantal werkuren	n	ziekteverzuim		
		freq.	duur	risicopercentage
20	69	1.3	28.3	15.0
20	313	1.9	19.9	14.7

Bron: Schellart-Hokkeling (1977)

Bijlage I: vervolg

CCOZ-verzuimgegevens over 1980:

Aantal werkuren per week

	Gemiddelde personeels- sterkte	Verzuim percentage	Aantal meldingen per 100 manjaren			
			kort	middel	lang	totaal
- 10 uur	318	9.0	73.0	17.6	15.7	106.3
11-20	410	11.7	118.5	24.6	21.9	165.0
21-30	158	7.4	163.9	20.9	8.9	193.7
31-40	12626	9.4	146.6	28.3	15.0	189.9
meer dan 40 uur	1237	12.8	116.7	42.6	23.6	182.9
Totaal	14749	9.8	141.9	29.1	15.9	186.9

Aantal werkdagen per week

	Gemiddelde personeels- sterkte	Verzuim percentage	Aantal meldingen per 100 manjaren			
			kort	middel	lang	totaal
Een	(38)	(3.0)				
Twee	199	8.0	67.3	20.6	14.6	102.5
Drie	207	9.9	102.4	17.0	18.4	137.8
Vier	136	10.7	145.6	26.5	15.4	187.5
Vijf en meer	14170	9.8	143.6	29.4	15.9	188.9
Totaal	14750	9.8	141.9	29.1	15.9	186.9

Bron: Kruidenier (1982)

Bijlage I: slot

Ziekteverzuimpercentages bij de NS

Verzuimpercentage/verzuim langer dan 7 dagen/vrouwen/gemiddeld over 4 functies/'80, '81 en '82.

	1980	1981	1982	gemiddeld
Deeltijders	3.8	4.8	5.4	4.7
Voltijders	9.0	7.0	7.0	7.7
Vershil	5.2	2.2	1.6	3.0

Verzuimpercentage/totaal verzuim/vrouwen/gemiddeld over 4 functies/'80, '81 en '82.

	1980	1981	1982	gemiddeld
Deeltijders	5.2	6.4	7.0	6.3
Voltijders	10.2	8.8	8.9	9.3
Vershil	5.0	2.4	1.9	3.0

Bron: NS (1983)

Bijlage II Het verzuim van enkele groepen deeltijdwerkers in het bedrijf;
index t.o.v. het verzuim van voltijdwerkers in dezelfde groep

Functie- niveau	leeftijd	verzuim- maat ¹⁾	Direkt personeel			Indirekt personeel		
			1 t/m 20 uur	21 t/m 32 uur	1 t/m 39 uur	1 t/m 20 uur	21 t/m 32 uur	1 t/m 39 uur
I	15-24	MF	94	108	104	(87)	(104)	103
		GD	128	119	132	(164)	(127)	159
		VP	115	126	130	(158)	(117)	147
I	25-34	MF	76	94	86	(108)	(124)	(114)
		GD	104	105	105	(200)	(162)	(193)
		VP	84	90	90	(135)	(127)	(137)
I	35-44	MF	63	71	67	(71)	(75)	(71)
		GD	84	105	93	(94)	(109)	(98)
		VP	52	72	60	(75)	(83)	(76)
I	45-64	MF	93	93	97	(83)	(76)	(80)
		GD	68	74	70	(92)	(138)	(111)
		VP	58	62	63	(89)	(101)	(102)
I	totaal	MF	66	76	75	67	74	71
		GD	120	127	124	145	158	151
		VP	81	95	93	100	108	107

Bijlage II: slot

Functie- niveau	leeftijd	verzuim- maat	Direkt personeel			Indirekt personeel		
			1 t/m 20 uur	21 t/m 32 uur	1 t/m 39 uur	1 t/m 20 uur	21 t/m 32 uur	1 t/m 39 uur
II	15-24	MF	(102)	118	105	(97)	109	125
		GD	(160)	112	125	(144)	146	128
		VP	(154)	130	127	(145)	148	164
II	25-34	MF	80	99	97	72	104	97
		GD	117	108	108	111	120	124
		VP	78	106	98	86	112	106
II	35-44	MF	77	108	89	82	101	95
		GD	91	80	97	93	104	101
		VP	69	77	80	61	88	84
II	45-64	MF	100	103	105	117	114	114
		GD	122	119	117	70	105	83
		VP	76	86	84	75	87	81
II	totaal	MF	69	91	85	74	92	94
		GD	128	116	121	130	150	134
		VP	80	99	96	100	124	120
I t/m V	totaal	MF	68	82	79	80	96	97
		GD	123	121	123	161	162	149
		VP	81	96	94	125	139	136
Totaal generaal		MF	75	81	89			
		GD	140	139	134			
		VP	103	119	114			

- 1) MF = meldingsfrequentie
 GD = gemiddelde duur
 VP = verzuimpercentage

Bijlage III Vergelijkbaarheidscriteria bij de samenstelling der paren

Het principe van vergelijkbaarheid dicteert de persoonsselectie uit het oorspronkelijke bestand. Slechts die deeltijdwerkers komen voor selectie in aanmerking waarvoor een op alle kenmerken vergelijkbare voltijdwerker aanwezig is en omgekeerd. Bij deze selectie werd voor de afzonderlijke variabelen de volgende definitie van "gelijk" gehanteerd:

1. "Gelijk" is dezelfde waarde op de variabelen:
bedrijf, personeelsoort, geslacht, burgerlijke staat, leidinggevend niveau, nationaliteit, opleiding
2. "Gelijk" is gelijksoortig:
Gelijksoortig is per variabele afzonderlijk gedefinieerd:
 - leeftijd: $\pm 10\%$
 - lengte dienstverband: in dezelfde klasse (1, 1-5, 5-10, > 10 jaar)
 - CAO-code: dezelfde of aanliggende code
 - afdeling: afdeling dezelfde of met gelijksoortige activiteit
 - opleiding: in dezelfde klasse (laag, middelbaar, hoog)

Uitsluitend werknemers in dagdienst werden in de selectie opgenomen.

Werknemers met een WAO-uitkering werden van selectie uitgesloten.

Het resultaat van deze selectieprocedure wordt gevormd door 148 "matched" paren van werknemers. Elk paar bestaat uit een deeltijdwerker en een voltijdwerker die op alle genoemde variabelen "gelijke" waarden bezit.

Bijlage IV Het ziekteverzuim van de vergeleken paren naar bedrijf, geslacht en burgerlijke staat

Het ziekteverzuim der paren: per bedrijf

Verzuimmaat ¹⁾ bedrijf		deeltijdwerkers			voltijdwerkers			verschil		
		n	gem.	s _d	n	gem.	s _d	n	gem.	s _d
MF	A	53	2.43	2.36	53	1.87	1.68	53	.56	2.85
	B	14	1.43	1.77	14	2.00	5.20	14	- 1.57	4.26
	C	42	.99	1.31	42	1.36	1.45	42	- .37	2.14
	D	9	1.52	1.57	9	1.46	1.37	9	.05	2.51
	E	30	1.96	1.55	30	1.59	1.53	30	.37	2.47
	Totaal	148	1.78	1.92	148	1.75	2.18	148	.03	2.78
GD	A	33	10.2	15.2	33	7.7	6.0	33	2.5	17.2
	B	9	22.3	29.1	9	30.6	53.9	9	- 8.3	61.9
	C	24	13.1	11.1	24	31.8	57.7	24	- 18.7	58.2
	D	6	17.0	17.0	6	14.9	19.2	6	2.1	12.9
	E	20	13.8	19.2	20	9.1	10.4	20	4.7	21.9
	Totaal	92	13.3	17.1	92	17.0	35.7	92	- 3.6	38.7
VP	A	53	8.6	16.6	53	4.4	6.4	53	4.1	18.3
	B	14	7.1	15.1	14	23.7	63.1	14	- 16.6	48.6
	C	42	3.3	4.7	42	8.1	17.4	42	- 4.9	17.9
	D	9	8.3	16.5	9	3.7	4.5	9	4.5	16.4
	E	30	5.6	6.5	30	4.1	6.6	30	1.5	10.4
	Totaal	148	6.3	12.3	148	7.2	22.2	148	- .9	22.2

1) Zie Bijlage II

Bijlage IV: slot

Het ziekteverzuim van de paren: naar geslacht en burgerlijke staat

			deeltijdwerkers			voltijdwerkers			verschil			
Verzuim- maat	ge- slacht	burg. staat	n	gem.	s _d	n	gem.	s _d	n	gem.	s _d	
			<hr/>									
FR	M	totaal	23	1.08	1.35	23	1.59	1.66	23	-	.51	2.03
	V	ongeh.	31	1.05	1.47	31	1.71	1.67	31	-	.66	2.12
	V	geh.	85	2.20	2.11	85	1.70	2.49	85		.49	3.18
	V	totaal	125	1.90	1.99	125	1.78	2.27	125		.13	2.89
<hr/>												
GD	M	totaal	14	9.6	16.7	14	9.1	6.5	14		.5	16.6
	V	ongeh.	14	10.9	13.3	14	21.0	50.7	14	-	10.1	52.2
	V	geh.	56	15.3	18.9	56	15.6	29.3	56	-	.3	35.0
	V	totaal	78	14.0	17.2	78	18.4	38.5	78	-	4.4	41.5
<hr/>												
VP	M	totaal	23	1.8	2.3	23	4.6	7.7	20	-	2.9	7.3
	V	ongeh.	31	2.1	3.7	31	6.9	16.4	31	-	4.7	16.4
	V	geh.	85	9.2	15.4	85	7.8	27.2	85		1.4	27.2
	V	totaal	125	7.1	13.2	125	7.7	23.9	125	-	.5	24.0

Bijlage V Het effect van de ontbrekende meldingsgelegenheid op verzuimcijfers: schattingsmethodiek

1. Parameterschattingen

In het weekpatronenonderzoek (Vrijhof, 1984) werd aangetoond dat de frequentieverdeling van het effectieve verzuim naar duur beschreven kan worden als een exponentiële functie:

$$f_d = a c^{(d-1)} \quad (1)$$

waarin:

- f_d = frequentie van verzuimgevallen met een duur gelijk aan d
($d = 1, 2, \dots, 365$))
- c = constante (= .9024422)
- a = frequentie van 1-dags verzuimgevallen

Berekend tot een duur van 42 dagen geeft (1) de verdeling weer in onderstaande tabel.

Tabel 1: Geschatte effectieve verdeling naar duur: percentages meldingen binnen zes weken

DUUR	%	DUUR	%	DUUR	%
1	9.89	15	2.35	29	.56
2	8.93	16	2.12	30	.50
3	8.05	17	1.91	31	.45
4	7.27	18	1.73	32	.41
5	6.56	19	1.56	33	.37
6	5.92	20	1.41	34	.33
7	5.34	21	1.27	35	.30
8	4.82	22	1.14	36	.27
9	4.35	23	1.03	37	.25
10	3.93	24	.93	38	.22
11	3.54	25	.84	39	.20
12	3.20	26	.76	40	.18
13	2.88	27	.69	41	.16
14	2.60	28	.62	42	.15

2. Verzuimgrootheden

Bij het administratieve model wordt uitgegaan van een dag- en datumafhankelijke ziekte- incidentie. Dit betekent voor de berekening van verzuimgrootheden dat:

- het verzuimpercentage exact gelijk zal zijn aan het produkt van frequentie en duur;
- het aantal herstelmeldingen in een periode gelijk zal zijn aan het aantal ziekmeldingen.

Bovendien wordt uitgegaan van een constante personeelssterkte. De verzuimgrootheden kunnen daarom ten behoeve van de verschillende varianten van het administratieve model gedefiniëerd worden als

$$\begin{aligned} \text{Meldingsfrequentie (MF)} &= \frac{365}{\sum_{d=1} F_d} \\ \text{Gemiddelde duur (GD)} &= \frac{365 \sum_{d=1} F_d \cdot d}{\sum_{d=1} F_d} \\ \text{Verzuimpercentage (VP)} &= \frac{365 \sum_{d=1} F_d \cdot d}{\sum_{d=1} F_d} \end{aligned}$$

3. Berekening van de verzuimgrootheden in het administratieve model

In het administratieve model wordt de meldingsfrequentie gegeven door de som der kolomtotalen (vergelijk fig. 7.1 en 7.2). Per kolom bestaat dit totaal uit de som der gevallen met een geregistreeerde duur gelijk aan i of een veelvoud van 7 langer dan i ($7n + i$).

De meldingsfrequentie in kolom i is dus gelijk aan:

$$MF_i = \sum_{n=0}^{51} F(1+7n) \quad (2)$$

Gecombineerd met (1) en het administratieve model kan (2) geschreven worden als:

$$MF_i = \frac{\sum_{n=0}^{51} F_i \cdot c^{(7n)}}{1-c^7} = \frac{1}{1-c^7} F_i$$

waarin: F_i = frequentie van gevallen met geregistreerde duur i ($i = 1, \dots, 7$). De totale meldingsfrequentie over elk der 7 kolommen i in het administratieve model wordt gegeven door:

$$MF = \sum_{i=1}^7 \frac{1}{1-c^7} F_i = \frac{1}{1-c^7} \sum_{i=1}^7 F_i \quad (3)$$

De gemiddelde duur in kolom i is gelijk aan:

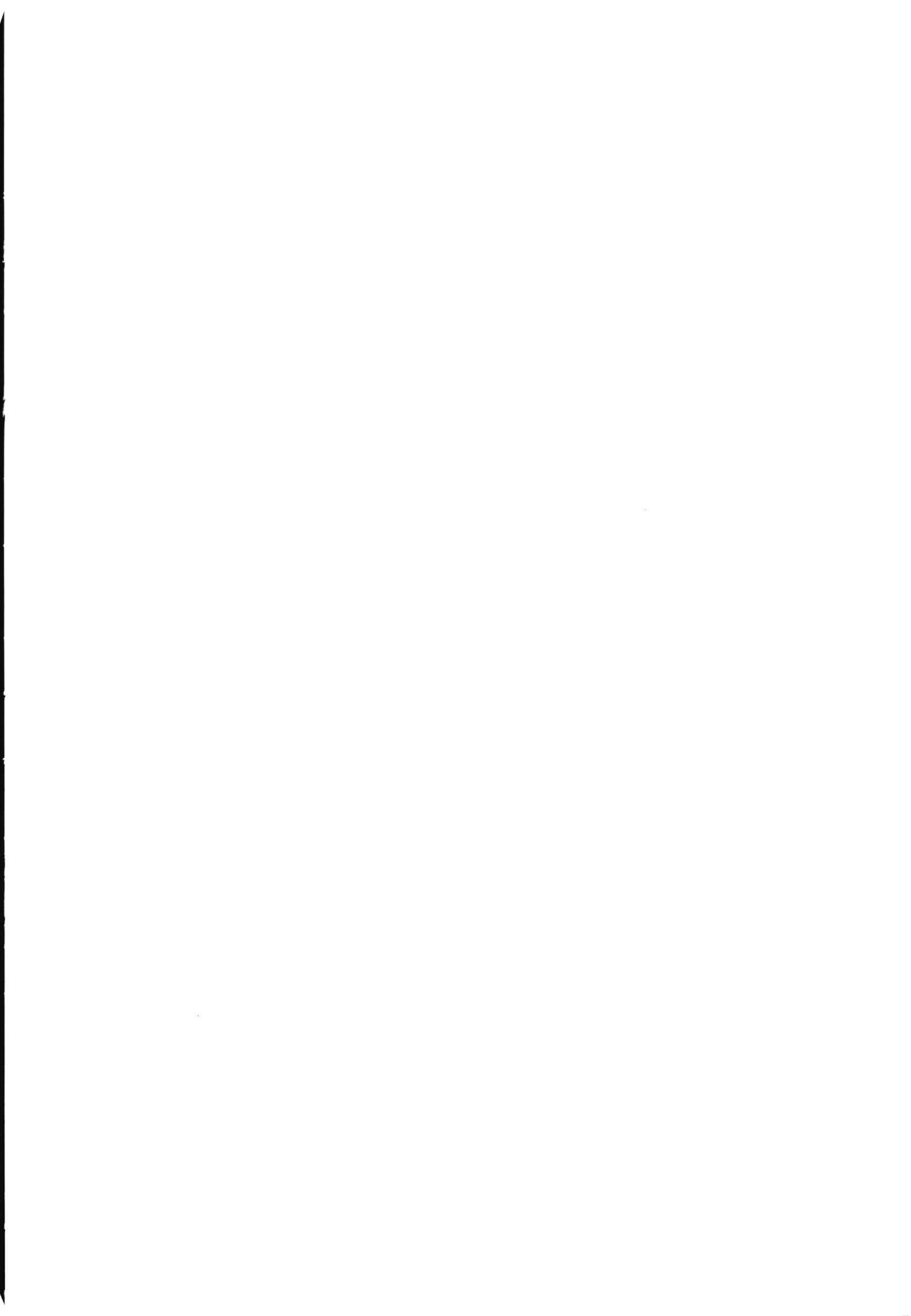
$$GD_i = \frac{\sum_{n=0}^{51} F(i+7n) \cdot (i+7n)}{MF_i}$$

De teller is gelijk aan het verzuimpercentage (VP_i) en kan geschreven worden als:

$$\begin{aligned} GD_i &= \frac{\sum_{n=0}^{51} F_i \cdot c^{7n} \cdot (i+7n)}{\sum_{n=0}^{51} F_i \cdot c^{7n} \cdot i + \sum_{n=0}^{51} F_i \cdot c^{7n} \cdot 7n} \\ &= \frac{1}{1-c^7} F_i \cdot i + \sum_{n=0}^{51} F_i \cdot c^{7n} \cdot 7n \end{aligned} \quad (4)$$

De totale gemiddelde duur is gelijk aan (4) gesommeerd over de kolommen, gedeeld door (3):

$$GD = \frac{\frac{1}{1-c^7} \sum_{i=1}^7 F_i \cdot i + \sum_{i=1}^7 F_i \sum_{n=0}^{51} c^{7n} \cdot 7n}{\frac{1}{1-c^7} \sum_{i=1}^7 F_i} \quad (5)$$

Publikaties Stichting CCOZ

best.nr. Brochurereeks

- 0015 **Rekenregels**; handleiding voor het berekenen van enkele ziekteverzuincijfers, R. Prins en J.J.Chr. Verhulst, januari 1978, 24 blz. Prijs f 4,25
- 0040 **Humanisering van de arbeid en ziekteverzuim**; rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar in de arbeids- en organisatiepsychologie aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 16 maart 1979, J.T. Allegro, 30 blz. Prijs f 4,-
- 0023 **Ziekteverzuimregistratie als sociaal beleidsinstrument**; enkele inhoudelijke en praktische opmerkingen, R. Prins en A.S. Velthuysen, 16 blz. (overdruk uit M & O, 33(1979), nr.3 (mei/juni)) Prijs f 4,-
- 0031 **Ziekteverzuimbeleid in de praktijk**; M. van Putten, N. Steinweg en V.Chr. Vrooland, april 1982, 128 blz. Prijs f 21,-
- 0287 **Het gebruik van ziekteverzuimregistratie in de praktijk**, J.G.J. Burger en R. Prins, mei 1984, 64 blz. Prijs f 12,50
- 0309 **Kwaliteit van arbeid en organisatie**; veranderen in de praktijk, B.G.M. Ris, V.Chr. Vrooland (red.), R.J. van Amstel, H.H.W. den Hartog, W. Masselink en C.G. Zandvliet, mei 1984, 104 blz. Prijs f 13,75
- 0317 **Arbeid en gezondheid in de jaren tachtig**; arbeid en gezondheid, de arbeidsomstandighedenwet, werkgevers, werknemers en overheid, het overleg binnen de onderneming, V.Chr. Vrooland, mei 1984, 64 blz. Prijs f 11,50

Forumreeks

- 0058 **Het ontbrekende alternatief**; een onderzoek naar de persoonlijke functiekenmerken van wao-toetreders, H.J. Kruidenier, maart 1980, 48 blz. Prijs f 9,-
- 0066 **Bedrijfsgeneeskunde**; de rol van de bedrijfsgeneeskunde en de bedrijfsgeneeskundige bij de beheersing en begeleiding van ziekteverzuim, R. Holthuis, oktober 1980, 67 blz. Prijs f 9,-
- 0074 **Verzekeringsgeneeskunde**; over de rol van de sociale verzekeringsgeneeskundige bij de beheersing en de begeleiding van de verzuimende verzekerde, R. Holthuis, oktober 1980, 55 blz. Prijs f 9,-
- 0082 **WAO en werkgelegenheid**; een discussie over een recente schatting van de 'verborgen werkloosheid' in de wao, A.C. Hunfeld e.a., oktober 1980, 67 blz. Prijs 6,50

- 0104 **Arbeidsverzuim in internationaal perspectief**; enkele kanttekeningen bij buitenlandse verzuimcijfers, R. Prins, juni 1981, 28 blz. Prijs f 5,-
- 0112 **Ziekteverzuim en conjunctuur**; een beschouwing naar aanleiding van de daling van het ziekteverzuim, H.J. Kruidenier, augustus 1981, 28 blz. Prijs f 5,-
- 0090 **Ziekteverzuim 1977-1980**; enkele cijfers uit het registratiesysteem van de Stichting CCOZ, H.J. Kruidenier, januari 1982, 42 blz. Prijs f 8,-

Wetenschappelijke rapporten

- 0139 **Ziekteverzuim: informatie en beleid**; een evaluatie van bruikbaarheid en gebruik van een ziekteverzuimregistratiesysteem, R. Prins, december 1980, 134 blz. Prijs 19,50
- 0140 **Werk en gezondheid**; over ziekteverzuim en humanisering van de arbeid, V. Chr. Vrooland (red.), uitgeverij Samsom, Alphen aan den Rijn, april 1982, 318 blz. (ook verkrijgbaar in de boekhandel) Prijs 42,50
- 0147 **Handwijzer arbeidsomstandigheden**; een arbeidsgeneeskundig literatuuronderzoek, T. van Keimpema en R.J. Fortuin, juli 1982, 55 blz. Prijs f 10,-
- 0155 **Ongevallenregistratie en informatiegebruik**; ontwikkelingen en ervaringen met betrekking tot arbeidsongevallenstatistiek in Nederland, West-Duitsland en de USA, L. Geurts en R. Prins, september 1982, 101 blz. Prijs f 15,-
- 0198 **Internationaal vergelijkend onderzoek ziekteverzuim**; deel 1: verzekeringstechnische en arbeidsrechtelijke aspecten van het ziekteverzuim in West-Duitsland, België en Nederland, R. Prins en S. Andriessen, april 1983, 76 blz. Prijs 12,50
- 0201 **Arbeidsproductiviteit en ziekteverzuim**; een secundaire analyse in het kader van het model belasting-belastbaarheid, J.J.M. Besseling, augustus 1983, 84 blz. Prijs 13,25
- 0236 **Ziekteverzuim en werkloosheid**; een analyse op macroniveau over de periode 1965-1982, H.J. Kruidenier, oktober 1983, 52 blz. Prijs f 10,75
- 0020 **Sociaalmedische begeleiding bij ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen**; een internationale verkenning, S. Andriessen, R. Holthuis en R. Prins, november 1983, 104 blz. (uitgave van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) Prijs f 10,- (exkl. verzendkosten)
- 0252 **Het ziekteverzuim in de jaren zeventig: risicogroepen en trends**, T.P.V. Bakker en H.J. Kruidenier, februari 1984, 84 blz. Prijs f 13,25

- 0244 **Arbeid en gezondheid in de metaalproductenindustrie**, N. Terra, M. Ziekemeijer (red.), R. Fortuin en V. Vrooland, mei 1984, 168 blz. Prijs f 13,75
- 0333 **Ziekteverzuim en verloop**; een literatuurstudie naar het verband tussen twee indicatoren voor veiligheid, gezondheid en welzijn, H.J. Kruidenier, september 1984, 68 blz. Prijs f 13,-

Advies- en onderzoeksprojecten Werk en Gezondheid (PWG)

- 0171 **Project Werk en Gezondheid bij Sigma Coatings bv, deelrapport 1**, W. Masselink, C.G. Zandvliet en F.J.H. van der Leeuw, maart 1982, 84 blz. Prijs f 13,75
- 0228 idem, **deelrapport 2**, januari 1983, 98 blz. Prijs f 13,75
- 0295 idem, **deelrapport 3**, april 1984, 84 blz. Prijs f 10,75
- 0180 **Project Werk en Gezondheid bij het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, deelrapport 1**, H.H.W. den Hartog en R.J. van Amstel, september 1982, 84 blz. Prijs f 13,75
- 0279 idem, **deelrapport 2**, februari 1984, 112 blz. Prijs f 15,75
- 0260 **Algemene voortgangsrapportage van de Advies- en Onderzoeksprojecten Werk en Gezondheid**, B.G.M. Ris, februari 1984, 92 blz. Prijs f 15,25

Jaarlijkse uitgaven

- 0118 **Inventarisatie 1980** Prijs f 15,-
- 0119 **Inventarisatie 1981** Prijs f 15,-
- 0120 **Inventarisatie 1982** Prijs f 15,-
- 0210 **Inventarisatie 1983**; over lopend en recent afgesloten onderzoek op het terrein van werk, ziekte en gezondheid, J. Nouws en P.G. Willemsen, september 1983, 180 blz. Prijs f 21,50
- 0211 **Kwantitatief ziekteverzuimonderzoek**; literatuuroverzicht, P.G. Willemsen, januari 1984, 25 blz. Prijs f 7,50
(ook opgenomen in Inventarisatie 1983)